

EL CATALÀ A L'ALGUER: APUNTS PER A UN LLIBRE BLANC

Rafael CARIA

Institut d'Estudis Catalans

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit, Joan Veny, Joan Bastardas i Jordi Carbonell, quatre grans Mestres, quatre grans Savis del nostre temps, des de l'Alguer, amb gratitud

PREÀMBUL

Després d'haver seguit puntualment l'evolució o, més ben dit, la involució de l'alguerès a la ciutat i al seu rerepaís suburbà fins avui, tot considerant altres recents i apreciades aportacions d'àmbit social de la llengua, en aquest treball, vull evidenciar els resultats d'un monitoratge sociolingüístic fet pacientment per mi mateix al llarg d'aquests darrers anys, que s'afegeix, rectifica i posa al dia alguns aspectes de la qüestió, ja tractats per qui escriu (Caria, 1988; *íd.*, 1992a; *íd.*, 1997).

El que proposo avui té, doncs, el caire d'uns apunts per a un llibre blanc amb uns apartats que toquen bàsicament vuit aspectes del problema. Aquests es mouen des d'una perspectiva històrica a partir de la qual s'arriba a la situació actual de l'alguerès —tal com l'he enregistrada—, monitorant la vehiculació social de la llengua en l'oralitat i en l'escriptura en les més variades situacions generacionals, de classe, d'ambient, de treball i de territori. Conseqüentment l'assaig es desenvolupa en vuit apartats que són:

1. Els aspectes demogràfics, econòmics, polítics, socioculturals i docents.
2. La «qüestió de la llengua» a cavall del segle XIX als temps de «La Palmavera».
3. Els orígens de l'alguerès modern.
4. La mediterraneïtat de la població a partir del segle XVI.
5. La influència dels adstrats i la diglòssia entre els segles XIX i XX.
6. Des de la diglòssia a la substitució lingüística actual.

7. El marc jurídic i les falses expectatives: el cost econòmic d'una planificació lingüística.
8. Perspectives de futur i conclusions: des d'una imprescindible unitat d'intents a una planificació social de la llengua.

Sóc ben conscient que donar un aital títol a aquest article pot semblar agosarat: no sempre és fàcil descriure l'escenari d'una realitat sense els relatius riscos de fer tort a algú; crec de bona fe que és millor córrer aquest risc que no pas fer un tort a la veritat.

Tampoc és planer compartir la feina feta per totes les entitats culturals avui presents a l'Alguer, a raó que ser indulgent no ajuda a evidenciar la realitat de les coses, sinó al contrari.

Cal situar-se, doncs, dins d'una dimensió humana, l'algueresa, sense cap dramatització o singularització del problema: l'Alguer en el debat sobre la llengua, a l'interior de qualsevol varietat geolingüística catalana, no és per cert el «llombrígol del món». De fet, per a algunes qüestions com, per exemple, les historicolingüístiques és quelcom de singular, per a altres és senzillament un tòpic, amb més o menys contradiccions i patologies. Aquestes darreres no fan part de les meves competències professionals, però són explicables a través d'altres disciplines relacionades amb els comportaments i les actituds dels humans, que en llocs perifèrics com el nostre (respecte a les grans dimensions urbanes i culturals europees), es revelen aguditzades i, quasi sempre, autolesionants. En el fons, per a les realitats externes al Principat, és quasi sempre una qüestió de provincianisme cultural la que mou els homes (més que no pas les dones) a cometre lluites fratricides, tot perdent l'objectiu final: la salvació de la pròpia llengua i de la pròpia cultura per desenvolupar-les cap a una projecció moderna de la societat i de la vida.

El repte és aquest per als algeresos del segle XXI.

Acabant aquest preàmbul, espero que en formular el successiu diagnòstic hom no hi vegi alarmismes o pessimismes a bon mercat. No hi ha efectes sense causes. Per això he parlat d'«apunts per a un llibre blanc», a la pràctica per deixar la porta oberta a tot analista que vulgui i pugui contrastar la meva gens apodíctica anàlisi filològica i sociolingüística i afegir-hi noves i, segurament, més congruents solucions. Aquests «apunts» van, finalment, en la direcció de trobar la convergència de totes les entitats algereses per efectuar un canvi radical d'estratègia en la «política lingüística» de l'Ajuntament, que encara no hi és, ni pot ésser delegada en cap associació cultural que no sigui el mateix ens públic municipal.

S'ha de recollir tota experiència madurada en aquests darrers vint-i-cinc anys, reunir els esforços per dur a síntesi compartida els coneixements de tots els operadors algueresos de la llengua i de la cultura catalanes de l'Alguer. Compartir, doncs, les eines i les il·lusions, a partir de la realitat, per tal de poder dir als ciutadans i ciutadanes —a més de les nostres consciències—, que el nostre compromís ha estat absolutament total i unitari, altrament les paraules de Badia i Margarit sonarien també per a nosaltres com a una sentència: «Si un dia el català (alguerès) desapareixeria, això no seria pas perquè els no catalans (algueresos) no s'hi haguessin incorporat, sinó perquè els catalans (algueresos) l'haurien abandonat» (la cita és tretada de Vallverdú, 1990: 118; Badia, 1990: 5).

1. ELS ASPECTES DEMOGRÀFICS, ECONÒMICS, POLÍTICS, SOCIOCULTURALS I DOCENTS

L'Alguer és un municipi de 22.492 hectàrees situat al centre del quadrant nord-occidental de l'illa de Sardenya (Itàlia); deu el seu antic nom «algarium» a la dominació romana del territori, i com per a d'altres topònims de les costes catalanes, valencianes i baleàriques, fa referència a l'alga marina (*Posidonia oceanica*) de la qual abunden immenses praderies submarines davant de les seves costes (Fara, 1885, 64; Vico, 1689, VI, cap. XII, 48v).

Al llarg dels temps l'*algarium* se sarditzà en s'*Aliguera* (Tola, 1850: II, 124-125) alhora que els genovesos i els pisans el declinaren *la Lighiera* (D'Oria, 1930: 79, n. 1), com a conseqüent derivació del sard.

El rei Pere III, en la seva *Crònica*, el catalanitzà l'*Alguer* (Caria, 1993: 26 i s.; GEC, I: 598; DECLC, I: 188-33; *Onomasticon*, II: 140).

Alghero és el nom actual oficial italià derivat de la dominació savoiana del 1720, sota la qual també canvià l'escut heràldic de la ciutat. De fet, el quadrant superior va ser substituït amb la creu savoiana, roja en camp blanc, en lloc de les quatre barres. Amb el nou Estatut municipal, les «quatre barres» han estat reintegrades en el nou escut oficial de la ciutat.

El seu territori confina amb el dels municipis de Sàsser, Olmedo, Putifigari i Villanova. Amb l'exclusió de Sàsser (on es parla una llengua criolla, el sasserès, híbrid de l'antic toscà, cors i sard logudorès, amb prou relictes del català i castellà), a les viles d'Olmedo, Putifigari i Vilanova, tothom parla el sard-logudorès, llengua sobre la qual ha influït força la dominació catalana abans i castellana després.

Dins del mateix territori municipal de l'Alguer —entre els anys trenta i setanta del 1900—, s'han creat al nord de la ciutat els suburbis següents:

Fertilia (1947), enclavament, avui multilingüe, en el qual trobaren noves perspectives de vida ciutadans procedents de Ferrara, i després 700 refugiats julianodalmates escapats de la dictadura i el genocidi de Tito, dels italians d'Istria. Llengua vehicular entre les velles generacions, majoritàriament el vènet i el ferrarès; entre les primeres generacions (fills), català i vènet; entre les noves, exclusivament l'italià.

Maristella (1963), burg multilingüe vènet, català, sard; llengua vehicular, la italiana.

La Segada (1960) pren el nom de l'antic topònim d'època catalana referit al lloc pla, però «segat» pel «riu de Sant March»; la llengua col·loquial més vehicular és el sardo-logudorès (a raó dels sensibles corrents migratoris de pagesos atrets, dels pobles veïns, per la reforma agrària), minoritàriament el català i el ferrarès. Síntoma d'aquesta extraordinària presència logudoresa és la sardització recent de l'antic nom català «la Segada» (Caria, 1992: 197: Salt de Satta, i Urgueri en *la Segada*, 25.10.1709), en «Sa Segada».

Llengües col·loquials vehiculars entre les velles generacions, el sard i el català i l'italià; entre les noves i les velles, l'italià.

Santa Maria la Palma (1954) i territoris límitrofs: llengües vehiculars, col·loquialment el català, l'emilià i el sard. Estàndard comú entre les noves generacions (de 30 a 0), l'italià.

Guàrdia Gran (1966), burg multilingüe català i sard entre les velles generacions; estàndard comú, l'italià.

És prou sabut que l'economia de la ciutat catalana es funda bàsicament sobre el sector terciari on les columnes bàsiques avui dia són el turisme, la construcció, el comerç, els serveis. En aquests darrers anys s'ha manifestat una discreta expansió del terciari avançat que veu les telecomunicacions, els serveis financers, la informàtica, la recerca i el desenvolupament entre els sectors més destacats.

Un altre sector dinamitzador és l'agricultura, gestionada majoritàriament per gent procedent de les viles veïnes, però sobretot del Logudoro i Barbàgia dins de grans extensions territorials com la Nurra i Mamuntanas. També són ben actives dues realitats vitivinícoles amb projecció internacional, que són la Sella & Mosca (de piemontesa memòria) i la Cooperativa Santa Maria la Palma, producte de la reforma agrària dels anys seixanta. Un altre important sector és el del conreu de l'olivera i de la difosa producció d'oli. Amb la valoració dels productes locals, de la ciutat històrica, del paisatge i del medi ambient (això és més discutible...) s'ha emancipat l'agroturisme, el turisme *bed & breakfast*, el turisme nàutic i el de les grans companyies de navegació aèria de baix cost. No s'ha desenvolupat, en can-

vi, la indústria hotelera, parada en el nombre de 35 hotels amb els nous construïts en aquests darrers anys.

A l'Ajuntament governa una majoria de centre-dreta formada per la «Casa delle libertà», el «Partito del Popolo Sardo» i «Sardistas», des de l'any 2002. El balanç d'aquesta majoria té en pro algunes coses d'un cert repleu com ara l'acabament del nou passeig marítim dedicat a Barcelona i projectat per l'arquitecte català Busquets; l'adquisició del vell hospital per ser transformat en un centre cultural polivalent; l'adquisició de l'antiga caserna dels carrabiners, destinada ara a espai cultural; la recent aprovació del *Pla urbanístic de Fertilia* (http://www.algheronotizie.it/articoli.php?id_articolo=1895) i seguidament ha estat anunciada l'aprovació del Pla urbanístic comunal de l'Alguer.

També el relatiu Assessorat (o Regidoria) a la Cultura ha posat en marxa algunes iniciatives a favor de la llengua (tot i el que es fa a l'Alguer a favor de l'alguerès és ineludiblement testimonial!).

En canvi, com que la llengua mai no ha estat relacionada (tret d'algunes excepcions) amb el paisatge i amb el medi ambient, la violència cimentificadora privada s'ha estès des del centre urbà als llocs sagrats de la prehistòria i del paisatge, com ara el *Mont Carro* (la recent urbanització és situada a les vores de les ruïnes romanonuràgiques de *Corax*, la primigènia Alguer (Caria, 1999), el *Mont de Càrbia* (una altra urbanització a les vores d'un nurag, de tombes prehistòriques i d'un paisatge i ambient de rara bellesa i interès). Altres devastacions ambientals i paisatgístiques vénen de més lluny com ara el *Mont d'Olla* (esventrat per una immensa pedrera —avui tancada— per fer-ne un abocador d'escombraries), *Mont Anyès* i *Mont Anyeset*, també devastats per noves urbanitzacions tot desfigurant-ne el paisatge i l'ecoambient de l'immens bosc d'oliveres.

És del 7 de juliol de 2006 la notícia que l'Ajuntament —després dels tants disbarats ecològics, paisatgístics i ambientals—, d'ahir i d'avui, ha presentat un pla estratègic «Alghero 2020» que dissenya l'Alguer del futur tot prenent com a exemples la ciutats de Barcelona i de Torí: «Comincia il cammino di Alghero verso il 2020; interessanti suggerimenti sono arrivati dal padre del Piano Strategico di Barcellona e amministratore comunale Enrico Trunò che ha raccontato l'esperienza della città catalana e dal responsabile del Piano Strategico di Torino Paolo Verri» (http://www.alguer.it/notizie/alghero/8928/comincia_cammino_alghero_verso_2020/). De moment no hi ha elements de judici objectius sobre l'Alguer del 2020, fins que no s'aprovi el puc (*Piano Urbanistico Comunale*). El que és clar és que si la cimentificació continua a aquest pas, les noves generacions trobaran un territori, un paisatge i un medi ambient devastats!

L'únic periòdic bimestral, en alguerès, és el periòdic *L'Alguer*, amb difusió gairebé local i des de fa alguns anys tots els números han estat internetitzats a la adreça següent: <<http://www.publvideo.it/alguer/index.htm>>. Tots els diaris de l'illa de Sardenya, com ara els més difosos *La Nuova Sardegna* i *L'Unione Sarda*, també internetitzats, fan ús exclusiu de l'italià. Els altres diaris telemàtics www.alguer.it i www.algheronotizie.it només esporàdicament escriuen textos periodístics en català. L'únic diari telemàtic que fa una edició per a l'Alguer, naturalment en català, és Vila-web (<http://www.vilaweb.cat/www/alguer>).

Amb inclusió d'unes emissores locals de ràdio (Radio Nuraghe Stereo i Radio Onda Stereo) i d'una televisiva (Cinque stelle), la llengua vehicular és normalment la italiana. A l'Alguer fa dos anys s'ha realitzat una televisió privada «CatalanTV», que a més de l'italià emet cançons de la tradició musical algueresa i també un telediari en català-alguerès cada cop més formal. A part d'unes produccions pròpies en alguerès (de vegades formal, de vegades col·loquial), emet programes de diferents temàtiques, en català estàndard, realitzats per tv3 de Barcelona. Cap entitat cultural algueresa se'n serveix per a la difusió del català de l'Alguer en activitats com ara debats, lliçons mediàtiques de llengua, d'història, de literatura, de tradicions de treball, religioses, d'art, de folklore, etc.; però les mateixes entitats se'n serveixen per donar notícia al públic de les seves pròpies iniciatives culturals, que també tenen ressò als diaris telemàtics.

A l'Alguer, des de fa temps actua un circuit teatral italià, clàssic i modern, amb les seves avantguardes. Mai una companyia del teatre alguerès ha estat admesa en aquest programa de manifestacions que es fan al teatre històric municipal, sigui d'hivern, sigui d'estiu a la Magdaleneta, que és un veritable teatre a l'aire lliure. De les dues companyies existents fins fa deu anys, n'ha sobreviscut només una: la *Companyia del Teatre Alguerès* fundada per Gaví Balhero, que actua una o dues vegades cada any en alguerès popular.

Hi ha molta producció de cançons populars —tal vegada— de discutible qualitat sigui textual, sigui vocal. Única excepció i revelació en aquests darrers deu anys ha estat l'artista Franca Masu, avui autèntica ambaixadora musical de l'Alguer, a Sardenya, als Països Catalans i a Itàlia. També una significativa promesa del cant líric alguerès és el soprano Marta Soggiu.

A ciutat actuen, a més, dues bones corals: el *Cor Polifònic Alguerès* i el *Cor polifònic «Matilde Salvador»*, el «Grup Coral Terra Mia» de cançó popular, el «Cor Panta Rei», també de cançó popular, i el capdavanter grup vocalinstrumental «*Càlic*», de música ètnica catalana i sarda de bona qualitat. Hi ha també activitat de música concertística i de cambra, també de bona qualitat, i moltes altres variades activitats culturals.

L'àmbit més conservador de la llengua és, naturalment, l'Església i tota ritualitat religiosa i social relacionada amb els sants protectors de totes les tradicions de treball, amb les relatives corporacions (gremis).

Tot i el valor que la tradició religiosa té en l'àmbit popular alguerès, la llengua en totes aquestes funcions és cada vegada més testimonial. Per exemple, en la processó més important del Divendres Sant, la del Sant Crist, només una trentena de devotes, sobre un miler que hi participen, resa en alguerès, en contrapunt amb el capellà, també alguerès. Important valor testimonial tenen les dues misses setmanals i el «Cant de la Sibilla» a la Seu de l'Alguer, la nit de l'Advent. Des del Nadal de 2005, l'antic ritual és oficiat per mossèn Antoni Nughes.

Existeix (a més de la Universitat de Càller) la Càtedra de Català a la de Sàsser: la seva existència és producte d'un conveni entre el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, l'Òmnium Cultural, la Generalitat de Catalunya, la Universitat de Barcelona i el Municipi de l'Alguer. Tot i la positivitat d'aquesta experiència i l'interès dels estudiants envers del català, la Càtedra funciona amb força dificultats de caràcter administratiu i de govern de la institució acadèmica turritana.

Pel que fa a l'escola municipal infantil i primària, he pres com a «model» d'indagació el III Cercle didàctic (es tracta d'un conjunt d'instituts, situats en diferents indrets de la ciutat i del seu rerepaís, distants entre ells però en contacte amb les més diferents realitats socials i culturals), l'activitat docent, els relatius instituts i la població escolar —coordinada per la «Direzione didattica III circolo». Hom registra una hora de català setmanal als parvularis (infants a partir dels tres anys d'edat fins als cinc) i a les escoles primàries (nens a partir de sis anys fins als deu. Naturalment aquestes dades són *grosso modo* representatives també dels cercles didàctics de les secundàries inferiors 11-13 anys).

El III Cercle és format per 98 docents, 25 col·laboradors escolàstics (bidells), cinc col·laboradors administratius (empleats), un «director dels Serveis Generals Administratius» i un «funcionari escolàstic»; tot aquest conjunt per una població escolar de 995 nens, de la qual 301 són alumnes inscrits al parvulari i 694, a l'escola primària.

Com hom pot veure al web <<http://www.terzocircolo-alghero.it/tesi/Pof.doc>>, el Projecte Palomba (promocionat pel CRP M. Montessori) no és gens assenyalat entre els programes didàctics generals, sinó com a part d'un projecte integrat territorial. Aquest està vertebrat en la promoció de l'esport, del territori, del diàleg intercultural i finalment de la valoració de la cultura i la llengua locals en relació amb el suara dit projecte.

Ara bé, he tingut l'oportunitat d'esbrinar, més en detall, com funciona el projecte Palomba, entrevistant alguns docents i responsables del III Cercle didàctic. Relacionant les dades aparegudes a <www.vilaweb.cat/www/alguer/>, sembla que les coses siguin bastant diferents de les dades generals publicades al susdit *Vilaweb*. En realitat, el titular de Càtedra pacta, si ho creu oportú, de concedir una hora la setmana (normalment la darrera) a un docent assenyalat pel CRP Maria Montessori (<http://partal.com/alguer/>) per tal d'aproximar els alumnes al lèxic de les feines, a les receptes de cuina, a les tradicions socials, a les cançons populars en alguerès, etc.

Es tracta d'una lliçó no generalitzada, a més setmanal, feta per un docent diferent del titular de Càtedra, amb la mediació de l'italià. Va, doncs, subratllat que el projecte no és difós a tots els instituts, sinó a unes classes puntuals en quant entren en joc factors lingüístics i culturals dels titulars de càtedra, interessats o menys al problema, l'alineació contrària al projecte, per partit pres, i altres factors semblants.

Sent facultat del titular de càtedra pactar la «concessió» d'aquest hora, el projecte a la pràctica no garanteix cap resultat tangible. A més, vaig entrevistar conjuntament unes mares i els seus fills (alguns dels diferents casos de permís familiar a l'aprenentatge de l'alguerès per part dels seus fills). El resultat és que quan la mare o el pare s'adreçava en alguerès al fill, aquest li contestava en italià i recorda molt poques coses del que se li havia ensenyat.

A tal propòsit va dir que «no sempre una motivació, ni que sigui forta, es transforma en un aprenentatge eficaç» (Strubell, 2002, treball inèdit).

El 2003, gràcies a un conveni entre l'Ajuntament de l'Alguer i la Generalitat de Catalunya, s'ha realitzat, no sense greus dificultats logístiques i estructurals (locals no gaire idonis i allunyats del centre, infraestructures inadequades, etc.), la primera guarderia en alguerès: «La Costura» (http://www.alguer.it/notizie/alghero/3150/impareranno_catalano_alghero_studenti_scuole_materne/ [15.11.2004]). Una notícia recent, relativa a *La Costura* del 22 de juliol 2006, diu que «el conveni signat entre la consellera d'Educació de la Generalitat, Marta Cid, i l'alcalde de l'Alguer, Marco Tedde, permetrà obrir el proper curs l'escola *La Costura*, que tindrà com a primera llengua l'alguerès, a més a més de l'italià i l'anglès, que s'ensenyaran com a segona i tercera llengua. El dialecte català s'introduirà des del curs més baix de tots, P3, i s'anirà estenent de mica en mica a la resta de nivells educatius». De moment no hi ha dades oficials; les que són en circulació han estat vehiculades per les entitats interessades.

També s'assenyala una admirable i plurianual activitat pedagògica i cultural de les associacions següents: «l'Escola de Alguerés "Pasqual Scanu"; l'Obra Cultural, l'Òmnium Cultural, el Centre de Recursos Pedagò-

gics «Maria Montessori», l'Associació per a la Salvaguarda del Patrimoni Històric i Lingüístic i, més esporàdicament, l'Ateneu Alguerès. Com es nota, hi ha, entorn a aquesta qüestió, un aldarull, que donaria tort a qui escriu. Però, com s'explica que la situació d'alfabetització i sobretot d'ús col·loquial de la llengua entre les noves generacions que van des dels 6 als 30 anys és pràcticament inexistent, o bé testimonial? Encara una vegada més em fan reflexionar les consideracions de Miquel Strubell: «[...] la capacitat del sistema educatiu de vertebrar una comunitat, de donar-li un sentiment de compartir objectius i valors, i no només com a sistema competitiu. Les experiències viscudes, les eines compartides, poden ser de gran importància, i podem indicar algunes línies a Catalunya a les quals els algheresos tindrien o tenen accés, gràcies a l'Internet» (Strubell, 2002).

Sobre la competència lingüística entre les generacions dels 30 anys cap amunt he recuperat una mostra via Internet, en un fòrum sobre el tema «Escriuim, parlem i defensem l'algherès» obert al diari telemàtic www.algher.it, del qual proposo alguns textos en nota, relatius al setembre de 2005, i encara avui en marxa (setembre de 2006), molt interessants i suggerents, sobre els quals caldria fer serioses reflexions [nota 1].

D'altra banda, he pogut esbrinar personalment, escoltant i entrevistant els estudiants de les escoles següents, que no existeix entre les susdites generacions cap vehiculació intergeneracional de l'algherès:

Primàries públiques: Scuola Elementare «Argillera»; Scuola elementare «Sant Agostino»; Scuola elementare «Lido»; Scuola elementare «Asfodelo»; Scuola elementare Fertilia; Scuola elementare Santa Maria la Palma.

Secundàries públiques: Scuola media statale 1 «Grazia Deledda»; Scuola media statale 2 «Sebastiano Satta»; Scuola media statale 3; Scuola media statale de Fertilia.

Secundàries superiors públiques: Istituto d'Arte; Istituto professionale alberghiero; Istituto tecnico commerciale «A. Roth»; «Istituto tecnico industriale»; «Liceo classico G. Manno»; «Liceo scientifico E. Fermi».

Com justament destaca Strubell (1999: 20) pel que fa als processos de normalització lingüística, cal sempre veure l'home com a ésser social «*que es comunica amb els altres éssers del seu entorn. Aquests altres poden ser desconeguts (a l'autobús), coneguts (botiguers, veïns), amics i parents.* És en aquest darrer context on cal situar una observació de Fishman (1991: 92),

que considera crucial i destacat un element, pel que fa als processos de normalització lingüística, el que determina la fase 6 del seu model: “l’assoliment de la competència oral informal intergeneracional, al costat de la concentració demogràfica de grup i el reforç institucional”. Fishman opina que «si aquesta fase no s’assoleix, tota la resta pot significar poc més que un temps d’espera, en el millor dels casos generació a generació, sense que s’hagi creat per tant un mecanisme social natural i autoalimentador» (Fishman, *op. cit.*: 399).

A partir del 2004 hom assenyala l’encomiable iniciativa de l’Administració municipal, la qual, en conformitat amb la llei estatal 482 i la regional núm. 26, ha donat curs a un «projecte, denominat “*Curs d’Alfabetització de Català de l’Alguer*” o sigui a “un curs biennal d’alfabetització de base pels dependents municipals de dos mesos per dues hores setmanals, per posar a disposició dels ciutadans, a dins de l’estructura administrativa, diverses persones que puguin respondre a l’exigència dels algueresos”». La notícia aparegué al diari telemàtic “alguer.it” (http://www.alguer.it/notizie/alghero/3120/i_dependenti_comunali_parlano_algheresese/).

La participació «voluntària» del personal al curs ha estat d’unes 20 persones per a l’any 2004 i d’unes 20 per al 2005, enfront de 400 dependents. Enguany ningú m’ha sabut dir si l’experiència continuarà.

2. LA «QÜESTIÓ DE LA LLENGUA» A CAVALL DEL SEGLE XIX ALS TEMPS DE «LA PALMAVERA»

Coneixem les discussions internes al País Valencià, a la Catalunya del Nord, a les Balears, a la Franja de Ponent i a Barcelona, com a símbol i síntesi de la nostra història nacional. No eren estranys a aquestes discussions també els culturalistes de «La Palmavera», entre els segles XIX i XX, de la qual feren part Josep Frank (que en fou el precursor), Antoni Ciuffo, Carmen Dore, Joan Pais, Joan Palomba, Cipriano Cipriani, etc. (Pagès, 1960; Scanu, 1964; Caria, 2006).

Vaig poder esbrinar, amb prou testimonis ancians d’aquell període, com ara Pasqual Sini, Miro Uccelli, Salvador Sanna, Nino Balata, Rafael Peretti, etc., que, a la pràctica, aquell «moviment renaixentista alguerès» existí només dins de l’elit intel·lectual identificable en la susdita associació, sensibilitzada amb el problema per Eduard Toda i Güell (Caria, dins Toda, 1981: n. 76). La catarsi «renaixentista» algueresa, de fet, no havia mai tingut una —si bé mínima— extensió social tan susceptible de ser recordada per la població del temps.

La veritat és que de la lluita dins la susdita entitat, entre ortodoxos i fragmentaristes, de la paràlisi i fi d'aquell moviment després de la mort de Ciuffo a Barcelona (1910), de la unificació fabriana de la llengua (1918), la ciutat no en va percebre absolutament res! Les relacions entre els «palmaristes» (el neologisme és meu) algueresos i els renaixentistes barcelonins s'apagaren en l'arc de pocs anys, i foren conreades amb els sobreviscuts al primer conflicte bèl·lic mundial, a títol personal, amb alguns personatges barcelonins com ara Francesch Matheu (Bover, 1987: 153-166), Rossend Serra (Armangué, 2001: 203-229), Eduard Toda (Català, 1998: 323), Antoni M. Alcover (Perea, 1998: 223-247; *id.*, 1999: 119-167), i fins i tot amb un danès: Karl Kjersmeiet (Català, 1998, 292).

El que cal subratllar, però, és que la concepció elitista i provinciana d'aquella colla d'intel·lectuals, la vanitat i les enveges personals entre els «sabuts», foren fatals al neonascut «moviment» de *La Palmavera*. Per a aquesta part de la història remeto el lector a uns meus treballs (Caria, a Toda, 1981: 28; Caria, 1988: 12; Caria, 2006) que contrasten amb la restant bibliografia sentimentalista algueresa i catalana dels anys 60, 70 i 90 del segle xx (Català, 1957, 1998; Pagès, 1960; Ballero, 1961; Scanu, 1964, 1979). També interessant és la perspectiva equilibrada que ofereix Nughes sobre «La Palmavera» i els seus representants (Nughes, 1996).

De la colla d'apassionats «catalanistes» algueresos del començament del xx, va, però, dit que els únics, a meu parer, que es distingiren, en quant algueresos, per les seves aportacions culturals al *Primer Congrés* foren respectivament Joan Palomba i Antoni Ciuffo (1985: 168-182). Encara avui, però, la labor més apreciada pels congressistes d'aleshores sembla ser la d'en Ciuffo per a l'anàlisi social de l'alguerès. *Postmortem* fou també molt apreciada la *Gramàtica* de Joan Pais que no participà al susdit *I Congrés* per raons internes a l'empresa (Scanu, dins Pais, 1970: 29 i ss.) i *postmortem* la del folklore de'n Ciuffo (1924: 257-272).

En la seva —encara avui actual— comunicació Ciuffo digué: «*A l'Alguer se lligi y estudia en italià y la literatura que predomina és la italiana. Y no és que no n'hi hagi de llibres catalans, ja que, en una sala del Gimnasi, se n'hi conserva tota una biblioteca que Eduart Toda va regalar al Municipi; obres de cada temps de la nostra literatura catalana qu'esperen encara que se passi'l talla-paper per obrirles.*

»*Poques, però, y ben contades, son les persones a les quals aquelles obres fan ullet. Los nostres joves especialment, no hi passen nimanco, ja que no hi trobarien allà ni La Postuma de Lorenzo Stecchetti, [nota 2] ni Le Nouvelle de Carolina Invernizio. [nota 3]*

»Imaginarsen en qui concepte deuràn de tenir l'alguerès los de dins de Sardenya, si'ls mateixos que'l parlen no'l curen, y lo que no se cura se desprecia!» (Ciuffo, 1985: 172). També va matisar que: «Hi ha en lo nostro llenguatge, una bona partida de diccions forasteres que, sobreposantse en ell, barren l'ixida a moltes de les velles paraules catalanes, substituhintles en l'ús de la nostra manera de parlar de cada dia» [...]. A més afegia: «y'l vell minador de l'esperit català, si vol descobrir la viva vena de l'alguerès, deurà treballar molt y de ferm, desfogassant lo subsol d'aquest llenguatge, demunt del qual s'adensen, formant espessa crosta, les influencias italiana y sarda» (Ciuffo, 1985: 170).

A confort d'aquestes observacions, les de Joan Palomba que en el seu interessant estudi sobre les tradicions ciutadanes (Palomba, 1911: 212) diu: «Non è da escludere che l'algherese, pur essendo pretto nella sua parlata originaria, è leggermente contaminato da parecchi italianismi nella classe elevata e dagli impiegati perché forestieri e di non pochi sardismi nella classe agricola, e ciò per le relazioni intime di commercio» (evidentment, Palomba no s'havia posat d'acord amb el seu oximor), per acabar dient que: «Il dialetto è parlato da tutte le classi» (Palomba, 1911: 213).

No és el cas, en aquest lloc, d'endinsar-se en el mèrit d'aquests personatges, entrats tots, a tort o a raó, en la història noucentista de l'Alguer i sobre els quals hi ha prou literatura. Tanmateix, llur testimonial aportació cultural crec que s'hagi igualment d'apreciar.

Després del Congrés, l'Alguer fou visitada per alguns filòlegs catalans, acudits a ciutat per breus períodes, enregistant-ne les veus, els modismes, la fonètica, etc. (Griera en aquell moment preparava l'*Atlas Lingüístic de Catalunya*) per tal de deduir-ne tota procedència (Alcover, 1913: 309-356; Griera, 1928: 326-329; Perea, 1998: 223-247). Lingüistes i afeccionats decretaren que la supervivència del català a l'Alguer no era res més que un fet miraculós. Però dos estudiosos de finals del segle XIX atestaren per primera vegada la col·locació oriental/baleàrica de l'alguerès i foren Manuel Milà i Fontanals (aquest es basà també sobre una correspondència amb Frank, (1922): 106-118; 1890: 547-555) i Pier Enea Guarnerio (1885-86: 261-364). Aquesta repartició, en general, es va adoptar al llarg del segle XX amb prou i molt respectables argumentacions doctrinals (Moll, 1982: 13; Badia i Margarit, 1984; Duarte, Alsina, 1984: 52; Veny, 1985: 34, etc.), però també amb algunes diferenciacions i matisacions remarcables (Martí, 1986: 21, 24-25). En un cas com l'alguerès, sincronia i diacronia no sempre donen els mateixos resultats que a les altres àrees del domini lingüístic i prou vegades unes coincidències vistes de la vessant sincrònica catalana podrien resultar despistants (ho dic també en sentit autocrític). Els estudis historicolingüís-

tics de l'alguerès m'han convençut, de fa temps, que el mateix no pot ésser classificat exclusivament com a dialecte oriental (o bé centre-oriental-baleàric), si bé en una posició intermèdia o bé eclèctica dins les dues grans reparticions (Caria, 1990, 35).

Com diu sàviament Veny en el seu apreciat *Pròleg* al meu recent treball en curs d'impressió, «aquestes formes catalanes són entroncades amb variants dialectals peninsulars o baleàriques que el progrés de la dialectologia podria confirmar o invalidar» (Caria, 2006, 11). Li agraeixo molt el benefici del dubte, que m'alegra i m'honora. El que cal subratllar és que des de la conquesta de l'Alguer, a la qual participaren els estols de la confederació catalanoaragonesa, és a dir Principat de Catalunya, Regne d'Aragó, Regne de València i Regne de Mallorca, amb la no menyspreable presència jueva [nota 4], es crearen les bases per al seu repoblament i per a la formació de l'alguerès modern.

3. ELS ORÍGENS DE L'ALGUERÈS MODERN

L'alguerès modern al principi nasqué com a híbrid de les quatre grans varietats dialectals (català central, valencià, rossellonès i baleàric) entre el final del segle xv i el principi del xvi; una mena d'estàndard resultat de la natural mútua influència entre les susdites varietats geolingüístiques catalanes. Abans d'aquestes èpoques no hi ha prou elements historicolingüístics per tal de conjugar-hi la llengua paleogràfica, sinó amb els llinatges i les professions dels pobladors de l'Alguer després de la conquesta. Els matisos geolingüístics es revelaran amb la grafia humanística a cavall dels susdits segles xv i xvi; tanmateix, d'acord amb Martí, he tingut en compte la història general de la conquesta i dels repoblaments successius per tal de reunir i confrontar tots els matisos que han fet de l'alguerès un cas de debò únic en la història de la dialectologia catalana. Sóc també d'acord que els susdits factors poden ser decisius en la perspectiva d'un pla de normalització d'aquest dialecte (Martí, 1986, 26).

L'ocupació de l'exfortalesa lligur fou militar, i militar fou la seva primera administració. Després del 1355, aquesta, de militar passà a civil, car una part (100) soldats (entre graduats i soldats simples, cristians i jueus) foren cridats a assumir encàrrecs representatius i a practicar les feines civils que tenien en la pàtria de procedència, segons els criteris i els privilegis de la ciutat de Barcelona. Amb els sistema dels «guiatges» i dels «elongaments» per la durada de cinc anys, reiterables, la rocaforta va doncs començar un procés de colonització. Segons la competent i documentadíssima recons-

trucció feta per Rafael Conde, el repoblament era reservat a súbdits aragonesos i catalans, incloent-hi valencians, mallorquins i ultrapirinenços (Conde, 1994, 93; Era, 1927, *passim*). Les àrees d'immigració veien el barcelonès, el tarragonès, el gironès, el capcinès i les mallorques per la part oriental, alhora que per la part occidental valenciana veien Lleida, Castelló de la Plana, València, Gandia, Onil, Elx, Monòver, Alacant, etc.

Conjuntament les quatre varietats geolingüístiques daren vida —entre els segles xv i xvi— a l'alguerès modern, assenyalable a la categoria dels dialectes «consecutius» pel fet d'usar una significativa categoria venyana, com a producte d'un «transplantament del català» a raó de la «reconquesta» (Veny, 1986, 20).

Llengües en contacte que determinaren una mena d'homogeneïtat de la llengua, de nova *koiné* compartida per tothom. L'híbrid així estructurat escrit i oral (parlo d'homologació d'elements fonològics, fonètics, morfològics i lèxics) es va estendre a tota la població per segles, fins al 1829 (veg. *Registres de Barranxeleria* 1928-29). Dins d'aquests darrers registres ja es nota el pas entre l'alguerès formal i el col·loquial.

La intensa i constant recerca arxivística, de 30 anys ençà, m'ha fet comprendre, *mutatis mutandis*, les dinàmiques socials, segle rere segle, el conformisme tradicional de tots els estaments públics, militars, civils i religiosos, el funcionament de la Ciutat com si fos un petit estat, o per usar una categoria històrica catalana, un petit principat. Per aquestes no exhaustives raons hom pot comprendre que l'alteració estructural de la llengua va tenir un procés molt lent i, sobretot, gradual.

L'Alguer era, doncs, una ciutat fortalesa on a les set del vespre ressonava la «quedada» (ASCAL, *Registro contenente gli statuti delle compagnie barracellari*, 1686: «tercer, ninguna persona puga anar per camins ni fora de aquells pas(s)ada la *quedada*») i tota l'estructura emmurallada era funcional a la defensa immediata de l'enemic. De fet, de cantó a cantó de la mar, el poble podia desplaçar-se per a la defensa de la fortalesa gràcies a cinc carrers paral·lels a la mar, i altres cinc paral·lels a la línia de terra. Hom pot imaginar que el carrer ha tingut el paper decisiu, diríem horitzontal, per a la difusió dels deures i dels drets de la població (l'acció dels *trompetes*); però, sobretot hem de veure el carrer dins d'aquell ecoambient com a sinònim d'encontre o de baralla, de treball, de religiositat, de superstició, d'amor i de mort, però també de joc, de broma, de xafardeig, del riurer i del plor... El carrer fou la principal escola de català per als algeresos de totes les èpoques i fins als anys cinquanta del segle xx (Caria, 1987: 18).

Tot i els canvis socials, a partir del segle xvi contribuïren al manteniment del català també els «*Encartaments*» [nota 5], que a la pràctica cor-

responien a l'adopció, en la pròpia llar, d'un nen entre 7 i 13 (però segons el tipus de professió també de 17 anys), expressió del subproletariat sard de les viles veïnes, el qual vivia a casa de l'adoptant (tal vegada sense fill o filles), que el nodria, el vestia, li ensenyava la llengua i la seva pròpia professió. Entrava a la casa de l'encartant pobre de tot, i en sortia com a obrer o artesà o apotecari, preparat per treballar autònomament en la seva botiga, amb els estris necessaris per a la seva nova condició, donats per l'adoptant (Tilocca-Segreti, 1990: 167-183).

Si era una noia, servia la família com a mossa i més aviat venia tractada com a «filla de família»; però, complerts els 18 anys, era lliure de deixar la casa amb la seguretat que tenia garantida la «blanqueria» per tal de poder-se casar. D'aquests «contractes d'encartament», n'existeixen centenars entre els segles xvi i xviii [nota 6].

Els «encartants» eren, tal vegada, de procedència aristocràtica («veguers», «militars», «governadors», «síndics», «terratinents»), burgesa («notaris», «metges», «hapotecarys», «mercaders», «còsols de port», «aduaners», «silurjans», etc.) i petitburgesa («adobadors», «magna», «arvagni», «barbers», «ferrers», «corregers», «espasers», «buidaders de estayn», «cuiraders», «esmoladers», «texidors», «conchadors», «campanars», «argenters», «fusters», «paletes», «picapedrers», «carnissers», «llauradors», «pastors», «hortolans», «boters», «mestres d'aixa», «pescadors», etc.).

Just per aquests pressupòsits d'edat dels «encartats», es realitzaven les condicions més naturals per aprendre el model lingüístic dels adoptants, el qual, naturalment, era ben català, tot i que els seus cognoms fossin de diferent procedència geogràfica sarda o bé italiana.

D'acord amb Bastardas quan diu que «si un individu no parla en una determinada varietat lingüística abans o no gaire més enllà de la pubertat, difícilment aconseguirà evitar posteriorment l'“accent” de foraster en aquella varietat, és a dir, els trets fonètics provinents del primer codi lingüístic en què va realitzar la seva socialització a l'edat biosocialment òptima» (Bastardas, 1996: 54); el que passava a l'Alguer a tot aprenentatge professional era que el mateix començava a partir dels set/nou anys d'edat, o sigui a l'edat «biosocialment òptima»

Això, sense entrar en el mèrit del rigor en l'ús de la llengua per part de l'Església (Ardoino, 1850) i dels ordes monàstics. L'Alguer ha desenforat del seu Seminari i Col·legi jesuític, a partir del segle xvi, centenars de capellans (o bé de laics) entrats al seminari a penes després de la pubertat.

La història de l'alguerès/català l'he seguida des del privilegi de ser nadiu d'aquesta ciutat. Vaig seguir la seva evolució amb molta paciència i hu-

militat, col·legant tot document històric amb la societat real present a l'Alguer segle rere segle, per tal d'esbrinar els canvis lingüístics com a producte de llengües en contacte (Duarte, Alsina, 1984, 23 i s.). Conseqüentment m'he interessat dels aspectes fonològics, fonètics, morfològics i lexico-semàntics. Ara bé, és la mateixa metodologia de la recerca històrica la que m'ha fet de guia i de model: tota història humana, incloent-hi la de la llengua, té base científica si és documentada. Rebutjo, per principi, navegar per conjectures o il·lacions.

Certament, és difícil mentalitzar-se, calar-se en la dimensió social, jurídica i cultural d'una ciutat fortalesa, tancada de nit, oberta de dia i vigilada per una potent i ben armada guarnició militar.

Tot, a l'Alguer, es repeteix cada dia passivament dins de les muralles: des de la labor dels forns de pa, de la sortida dels pescadors, dels carros dels pastors i dels pagesos arrossegats per bous, cavalls o ases; de la feina dels artesans, del repic de l'Ave Maria o bé del toc d'una campana a morts; de les misses matutines, de les funcions religioses per als vius i per als morts; de les feines als convents; de les veus dels presos del presó de Sant Miquel; de la feina inquisitorial del «Palacio» (la Cúria) i tribunícia del Veguer i sotsveguer; de les funcions civils a l'Ajuntament relatives als impostos sobre el corall, al comerç de la carn, del peix, a tot dret duaner, als arrendaments, a la quarantena dels vaixells, a tot acte notarial a la *Real Insinuació*, al joc, al meretrici, etc.

Des de l'alba fins al vespre, era tot un conjunt de sons que despertaven a la vida la ciutat emmurallada. Totes les inquietuds laborals, socials, religioses, militars i municipals s'acabaven amb la tancada del Portal Reial i del Portal de la Mar; ningú podia eixir o entrar en la fortalesa sinó en les hores manades. La vida dins de la ciutat s'apagava per reviuire amb altres sons, altres veus i altres perfums. La nit es repetia amb els seus misteris, fets de supersticions, de religiositat, de mals costums (tafureria, meretrici, usura, melefici), d'amors clandestins, d'amors prohibits, etc., fins a l'alba...

L'Alguer, era, doncs, una comunitat conservadora per definició, perquè conservadores eren les seves institucions més representatives com ara la governadoria, la vegueria, l'alcaldia i l'Església. Cada any, el 24 de juny, s'elegien davant del veguer, sotsveguer i governador el Síndic, els consellers, el tresorer, el mostasaf, l'algutzir, el macer i el trompeta (Toda, 1981: 214; Era, 1927: 49).

Conservadores eren les festivitats tradicionals civils i religioses relacionades amb els estatuts en català dels gremis del treball i dels sants protectors, els rituals processionals, el formalisme civil, militar i religiós; conser-

vadores eren les ordinacions municipals i les lleis de la ciutat d'antiga memòria: els Còdexs; conservador era el llenguatge administratiu, civil i penal. Conservadora era, sobretot, la llengua, tot i el seu curs històric.

4. LA MEDITERRANÈITAT DE LA POBLACIÓ A PARTIR DEL SEGLE XVI

Dos fets en la història catalana de l'Alguer contribuïren bàsicament a alterar la composició ètnica de la ciutat fortalesa: els fets epidèmics del 1582 i els del 1652 (Angelerio, 1588; Toda, 1981, 246 i s.; Manconi, 1994, 115). De fet, és al llarg del segle XVI que atesto els primers préstecs o barbarismes del sard, documentats en les *Ordinacions municipals de l'Alguer de 1526* (Caria, 1994: 52-53: *arbarjos, foresos, lluades, mazella, moy, quisorju*) i relacionats amb el comerç entre l'Alguer i els pobles veïns.

Amb els dos grans fets epidèmics, els canvis institucionals i la immigració de mà d'obra logudoresa i campidanesa —a partir del final del segle XVI—, l'explotació del corall i del seu comerç —sobretot de napolitans, ligurs i corsos entre els segles XVIII i XIX—, el tràfic mercantil marítim de corsos i ligurs, entre el XVIII i el XIX, d'una banda; de l'altra, el pas a la dominació savoiana (1720) i la definitiva imposició de l'italià a tots els àmbits oficials i escolars amb l'edicte de Carles Felix del 1823 que prohibia l'ús del castellà fou decisiu per afavorir un progressiu procés diglòssic a favor de l'italià (Caria, 1988, 8) del qual, seguidament, s'apoderà la burgesia i la noblesa ciutadanes, com va passar a Catalunya amb el castellà el 1557 (Carbonell, 1979: 9: «lo escàndol que jo prenc en veure que per a avui tan absolutament se abraça la llengua castellana, fins a dins de Barcelona, per los principals senyors i altres cavallers [...]».).

Són, però, aquests dos fets, als quals s'acompanyaren el despoblament de la fortalesa, la destrucció de cases on havia passat la pesta, la falta de mà d'obra fonamentalment pagesívola i artesanal, els qui determinaren la des-catalanització de l'Alguer i la seva definitiva sardització?

De fet, confirmo que a l'Alguer —després dels susdits fets epidèmics— hom assisteix a una pujada de matrimonis entre nadius i allògens, els quals es casaven a la Seu, amb la fórmula següent: «*Fas fe yo Gabriel Castelló, canonge de l'Alguer, com de esposat al Senyor Lleonart Sogos de la villa de Macomer, ab la Senyora Angela Maynera y Ferrera; testimonis foren los Senyors Antiogo Sanna y los Senyors Nicolau Virdi y Angel Barb*»; o bé, en el cas d'un genovès amb una nadiua: «*Fas fe yo lo ardiaca Pilo qui esposat a Joan Baptista Costa, jenoves; ab Violant Ferret; los testimonis foren, etc.*» (ACAPA, *Llibre de matrimonis*, 1598, *passim*).

Discrepo de la suposada descatalanització de l'Alguer i de la consegüent sardització proposada per Budroni quan va anotar que entre el 1654 i 1664 els llinatges sards passaren respectivament del 57,1% al 65,9%; els cognoms catalans del 29,9% al 15,4%; els cognoms italians de l'11,7% al 6,6%; altres de l'1,3% al 7,2% (Budroni, 1985-86: 111-113; Budroni, 1989, 115-118; *id.*, 1994, 341 i s.; sobre el mateix tema hi han hagut, *in itinere*, alguns «perfeccionaments»...).

No sóc disposat a fer descomptes al que se diu veritat històrica, ni a manipular dades. Per tant, discrepo també de Bosch (2002: 24) quan avala passivament, i segurament amb bona fe, dades no fiables del suara esmentat Budroni. De fet, vaig treballar a l'Arxiu Capitular sobre aquest mateix tema tres anys abans que el susdit autor, recollint dades més extenses preses dels mateixos *Registres de matrimonis* —cobrint gairebé un segle 1622-1656 i 1657-1693—, 71 anys i no pas deu anys!

Sobre 1500 matrimonis mixtos celebrats en els susdits períodes vaig rel·levar que un 60% d'ells s'havia fet entre ciutadans o ciutadanes alguereses (de qualsevol primigènia procedència, ja naturalitzats) amb homes o dones d'origen lligur (o bé amb lligurs ja residents a Bosa o a Castell Aragonès), siciliana o bé napolitana; el 37% amb sassaresos, logudoresos (inclosos els de la Barbagia) i campidanesos, mentre que només un 3% interessava oficials o soldats de la guarnició «espanyola». Dins els esmentats *Registres*, a més, la majoria dels soldats casats amb alguereses resulta provinent de València, Dènia, Barcelona, Palma de Mallorca, Girona, Múrcia, Caravaca, Almeria, Castella, Granada, Peñafiel, Còrdova, Lleó, Aragó, etc. (Caria, 1990: 35, n. 12).

Ara bé, prescindint que la societat algueresa hagi evolucionat ètnicament a partir del segle XVI, quin sentit té fer el compte dels cognoms de vells i nous habitants per una raó tan estèril, quan sectària? Que a Roma, potser, al mateix període vivien encara els descendents de Juli Cèsar, o a Barcelona els d'Amílcar Barca? O bé es parlava encara llatí clàssic? Consegüentment, no crec que sigui seriós parlar de sardització de l'Alguer a partir del recompte dels cognoms, sobretot quan l'anàlisi té un versemblant *fu-mus* anticatalà.

En fet, tot i els canvis socials, la ciutat de l'Alguer quedà catalana en tots els seus estaments civils, militars, religiosos i de classe; la societat algueresa es modificava en el seu ecoambient, però el que no es modificava era la «filosofia» del poder, de les institucions, de l'economia i del prestigi consegüent de la llengua. Traslladar-se, viure o bé casar-se a l'Alguer significava per a qualsevol persona haver guanyat un estatus símbol: el de ciutadà de l'Alguer. Aquest estatus de prestigi social que la ciutat garantia a

tothom, no va permetre mai l'hegemonia d'un grup social o lingüístic sobre el primigeni, i sobretot sobre la llengua i cultura primigènies, tot i els canvis polítics institucionals.

Els reis «espanyols», tot respectant la «fidelitat» dels algueresos a la pròpia llengua mare, mai no en van prohibir l'ús en les relacions internes a la ciutat, formals o informals. El pas a l'ús institucional del castellà fou lent i gradual; els mateixos *Registres de matrimonis* i de «Batismes» demostren el natural fenomen d'integració social, cultural, lingüística i religiosa. Tot nou ciutadà, de qualsevol procedència ètnica, declinava el seu nom en la llengua de la ciutat i tot fill o filla venia batejada amb un nom ja catalanitzat de la tradició familiar. Uns exemples per a tots: **Zuanne** Nieddu esdevenia **Joan** Nieddu, **Damianu** Porcu > **Damià** Porcu, **Pedru** Ruyu > **Pere** Ruyu, **Luguia** Demontis > **Llúcia** Demontis, etc), des d'aquesta època fins al final del 1700 els mateixos ciutadans sards de l'Alguer (no tots) batejaven els seus propis fills o bé tornaven a declinar els seus noms de baptisme en castellà (*Francesc* esdevingué **Francisco**, *Joan* > **Juan**, *Antoni* > **Antonio**, *Jaume* > **Jayme**, *Jeroni* > **Hieronimo**, *Josep* > **José**, *Anna* > **Ana**, etc.).

Al cap del temps l'onomàstica catalana i castellana es mantingueren només en l'oralitat i confidencialitat per quedar només com a testimoni entre la població tradicional d'avui.

Va també dit que, a partir del 1641, l'Església algueresa va rebutjar l'ús del castellà en les seves actes, i per tal de no patir repercussions jeràrquiques els canonges usaren el llatí per molts anys car era llengua de Déu, i doncs no punible. L'Església algueresa s'uniformà molts anys més tard, alhora del declivi del poder castellà a Sardenya.

Tot això està escrit als *Registres dels matrimonis, dels baptismes i dels morts* de la ciutat: com és que la comptabilitat dels cognoms sards dona tort al comptable? Com s'explica la general catalanització (i tardana castellanització) lingüística dels noms propis de persona tant sards quant italians?

És clar que socialment l'Alguer no era més catalana per llinatges, però, torno a dir-ho, sí que ho era per una raó molt concreta: el poder econòmic, civil, jurisdiccional, militar, religiós i cultural eren prerrogativa catalana o del poder catalanitzat, independentment dels canvis socials i juridicoinstitucionals. Per a l'elecció de l'alcalde, en la «caixa d'encapsulament», la normativa en vigor era sempre la catalana (a partir del 1355, amb algunes «naturals» limitacions, respecte al model barceloní imposat també a l'Alguer (*Llibre gran*, c. 3 i s.). L'Ajuntament no tenia el «Consell dels cents jurats», sinó el dels quaranta, fins a la segona meitat del segle XIX. Per al càrrec de l'executiu, incloent-hi el síndic, en la mutant societat algueresa,

s'extreien, cada any, de la «caixa d'encapsulament» corresponent al *Consell major* (o dels quaranta susdits jurats), amb funcions consultives, cinc noms escollits entre les tres classes admeses (de qualsevol procedència territorial i lingüística, però ja «naturalitzats» ciutadans de l'Alguer): la *mà major* (formada per l'aristocràcia militar), la *mà mitjana* (formada per mercaders, notaris, metges, apotecaris, advocats i cirurgjans) i la *mà menor* (formada per pagesos, artesans, mossos i aprenents). És fàcil de comprendre que els noms que tenien l'honor de ser encapsulats entre els 40 prohòmens havien de correspondre a persones —a més d'honrades— capaces de saber parlar, llegir i interpretar correctament les antigues lleis de la ciutat (els còdexs) i divulgar els reglaments interiors de caràcter civil i militar, mitjançant el trompeta oficial, en la llengua generalment entesa i parlada per tothom.

La veritat és que sembla inversemblant que tot ciutadà, independentment dels seus orígens, s'integrés seguidament i pacíficament a les lleis de la ciutat, a protecció de les quals hi havia un poderós aparat militar i econòmic, una antiga institució municipal (que gaudia dels mateixos privilegis de Barcelona) i una antiga i potent presència religiosa amb un bisbe que administrava des del 1503 tres diòcesis més (Ottana, Castro i Bisarcio), el Capítol de la Seu, el Seminari, els ordes monàstics, i els gremis ciutadans (Nughes, 1990: 27 i s.).

A la pràctica, una més atenta i extensa recerca arxivística entre els segles xv i xix, dels segles xvi, xvii, xviii i xix, hauria pogut revelar a tothom una història social i lingüística molt diferent de la comunitat algueresa, la qual, evidentment, a algú se li va escapar.

L'Alguer sí que havia assumit una variada conformació social, coherent amb el seu natural tarannà històric de ser una «polis» oberta, però catalanomediterrània com, amb una altra dimensió demogràfica, eren la mateixa Barcelona, València i Palma.

5. LA INFLUÈNCIA DELS ADSTRATS I LA DIGLÒSSIA ENTRE ELS SEGLES XIX I XX

És aquesta dimensió mediterrània que fa definir «alguerès» el català parlat a l'Alguer i no pas la mera influència sarda; mediterraneïtat que mai no ha estat presa en consideració per cap altre «analista», ni ciutadà, ni foraster. De fet, tot adstrat contribuï molt gradualment als canvis fonètics (les vocals neutres /e/ i /o/ > /a/ i /u/), als calcs morfològics (p. ex., desinències, sufixos, infixos, afèresis, etc.) i a les interferències lèxiques (equivocades tal vegada per semàntiques com ara el sard *macu* = ximple (DES, II, 50)

que no procedeix del cat. *maco*=bell, bonic; de la mateixa manera l'alg. *esborrar* = [no ve del cat. «esborrar» en el sentit de ratllar] sinó de l'it. triv. toscà o sept. «sborrare» = ejacular (DEI, V, 3356); l'alg. *punyeta* = expressió argòtica de l'it. «pugnetta» = masturbació, del segle XIX (DEI, 1975, IV, 3141, *ad vocem*), a la contaminació del castellà, de l'italià i del sard en la flexió verbal (Perea, 1997: 169-191), que alteraren l'híbrid inicial o «estàndard» *antelitteram* de l'alguerès.

Contràriament al que comunament s'opina sobre aquestes interferències del sard, ningú matisa que les àrees de procedència dels *adstrats* i dels calcs siguin, a més del logudorès i sassarès, també del cors, del gallurès, del barbaritxí, de l'oristanès, del callerès i del tabarquí. El conjunt documental reforça aquest assumpte, però els rigorosos estudis geofonètics del sard, fets per M. L. Wagner (1984) i més recentment per Michel Contini (1987), també m'han permès de matisar l'exacta procedència dels rotacismes, sobretot dels grups consonàntics /rc/, /rd/, /rg/, /rl/, /rs/, /rt/; les metàtesis regressives de la /d/ i conseqüent pas a /rr/ (prado>padro>padru>parru) i /r/ (pàgaro>pàrago), els rotacismes de les /d/, /r/ i /l/ intervocàliques, just per fer alguns exemples, que, tot i això, mai han assumit una difusió generalitzada (veg. també Manunta, 1988, I, 61 i s.). Per exemple en alguna àrea del domini lingüístic català trobem que la /l/ intervocàlica de «juliol» rotacitza a /r/ (DCVB, VI, 794: *ad vocem*), però aquesta no és una raó per dir que és un fenomen present de fa segles a tot el domini lingüístic.

De fet, just pel criteri de «fixitat» típic d'una realitat com l'algueresa, el rotacisme en qüestió apareix molt rarament i tardanament en la més variada documentació arxivística.

Si hi ha una cosa que ha impedit la difusió i consolidació del fenomen ròtic fins als primers lustres del 1800, és just la condició d'allòfon i més concretament d'allòfon sard. Aquesta condició és la que ha determinat, des de sempre, una mena de suïcidi lingüístic de la pròpia cultura i llengua sardes, tot acompanyat per un molt greu complex d'inferioritat respecte a la cultura dominant de la ciutat, la catalana primer, la castellana i la italiana després (també Piga, 1993-94: 142).

Tot procés migratori cap a l'Alguer ha estat, doncs, bastant gradual i diferenciat, tot acompanyat per una voluntat d'integrar-se ràpidament amb els «naturals», aprenent la llengua (*tout-court*) en la manera millor possible, per tal de no ser emmarcat en cap latitud geogràfica, sobretot sarda.

Pel que fa a les interferències lèxiques «italianes» entre el XVII i el XVIII són ligurs, piemonteses, sobretot campaneses, i minoritàriament corses i sicilianes. La guarnició militar entre els segles XVII i XVIII era formada fonamentalment per soldats «espanyols», piemontesos i ligurs; escassa era la

presència militar de rel catalana. És en aquests dos segles que el castellà farà sentir el seu pes.

A raó d'aquestes argumentacions demostrables puc afirmar que l'alguerès va seguir passivament el seu hibridisme dins d'una estructura lingüística encara fortament catalana. El meu treball «El lèxic dels mariners algueresos: entre catalanitat i mediterraneïtat» (1995-1996) demostra bàsicament això.

Evidentment, escapà el vaivé estacional marítim a partir de la construcció del llatzeret i, al llarg del 1700, la presència de llaüts i pincs de procedència catalana, de «gondulas margaritinas» (procedents de Santa Margarita ligur), de «gondolas corsas», de «felucas napolitanas», de «tartanes» franceses, etc., per a la pesca del corall, del peix o per al transport de mercaderies (ASCA, 857/80, 16 de setembre 1755). Així com hom va escapar que el tràfic marítim comercial amb els ports de Gènova, Marsella, Girona, Barcelona, Tarragona, València, Cadis, etc., que al llarg dels segles xv i xvi era dominat per vaixells ligurs, però també per bergantins valencians, galeres i bombardes «espanyoles» (Monti, 1967-68).

Com ja he afirmat en algun altre treball, la resposta al que Gimeno identifica com «una teoria sociolingüística del canvi» (1995: 44) es pot trobar en una rigorosa reconstrucció diacrònica de la llengua, mitjançant la qual resultaria més fàcil confirmar o desmentir tot fenomen i tota causa de canvi (també Perea, 1997: 184). A la fortalesa catalana la metabolització d'aquests fenòmens (fonètics, morfològics i de canvis lèxics) dins la majoria de la població no es pot demostrar, doncs, amb la mera atestació, sinó amb la recerca sistemàtica documental, sobretot per descobrir quan un d'aquests fenòmens esdevé constant i repetitiu en un mateix mot i no pas una mera coincidència. Són aquestes superposicions producte necessari dels contactes de la ciutat amb el món extern: agropastoral, del comerç amb el terrendins, mercantívol mariner, de l'Església? En quina mesura? A quin nivell de poder i de classe?

Aquesta evolució del català a l'Alguer, cap a un hibridisme cada vegada més marcat al llarg del segle xx per contaminació dels diferents substrats, adstrats i superstrats, tot desfigurant-ne l'estructura original té, doncs, darrere, un conjunt de causes sociològiques, històriques i culturals que han interferit gradualment en els canvis lingüístics, a l'alteració fonètica i morfosintàctica, als calcs lèxics i semàntics. Heus aquí una molt petita mostra de documents inèdits, que, tots sols, en simbolitzen i materialitzen la progressió al llarg de cent anys. A la pràctica són textos que van de l'alguerès parcialment formal, al col·loquial entre els segles xix i xx i que evidencien els processos de corrupció estructural del llenguatge.

Prèviament, però, vull donar una idea de com era estructurada la població resident a l'Alguer als primers lustres del segle XIX.

Segons les dades oficials del 8 de juny de 1824 els habitants de la ciutat de l'Alguer eren 6.924, dividits en 3.440 mascles i 3.484 femelles (Corridore, 1902: 302).

En un document inèdit, en italià, d'aquest mateix període, sense datació, d'una cinquantena de pàgines, es troba, una vegada més, demostrada la mediterraneïtat de l'Alguer (ASCA, 801/19-27, f.s.: *Elenco degli individui che devono contribuire alla riparazione del ponte di San Giorgio* (1820/30? scaffale E, piano 34) i el seu tarannà mercantil, pagès i mariner.

D'aquests contribuents, 912 porten cognoms sards, 640 de diferent procedència italiana (napolitana, ligur, piemontesa, corsa i siciliana), alhora que els d'arrel catalana i castellana són molt pocs: *Gavina, Rimbau, Costa, Cervera, Guillot, Caria, Pons, Melis, Prunas, Tobias, Aloy, Durant, Canelles, Fois, Sisternes, Emparat, Serra, Muralles; Flores, Deprado, Cano, Solinas, Ruiz, Salasar, De Carrion, Pes, Martinez, etc.*

Aquest document, tot i la majoria dels llinatges sards, contradiu les suposicions (car altra cosa no són) del ja citat Budruni i acceptades amb bona fe per Bosch quan diu parafrasejant l'esmentat autor: «Des d'una òptica social, cal tenir en compte que els sards vivien a les zones més pobres de la ciutat, a les perifèriques; els catalans —els nobles— vivien a les zones riques i centrals, però també —els mercaders benestants— en els barris mitjans, al costat dels mercaders lígurs» (Bosch, 2002: 25). Confrontant la susdita distribució amb les dades del *Cadastr de l'Alguer de 1876* (Caria, 1993, Taula A: ASS, *Fondo cessato catasto, Mappa abitato, Mappa originale della città di Alghero, 1876*) no resulta cap condició d'*apartheid* ni de la mà baixa o petita burgesia, ni del proletariat. Conseqüentment no hi havia un barri per als pescadors, un per als pastors i pagesos, un per als hortolans, un per als artesans, i un per als pària, etc.

Com he suara dit, l'únic barri reconegut històricament com a gueto era el *kahal* jueu, de la presència del qual queda rastre en la toponímia urbana: «carrer dels Hebreus» (Caria, 1993: 63). Allí els jueus visqueren fins a la seva definitiva expulsió (1492); després hi quedaren alguns dels «convertits» com els Carcassona, els Jaume, els Arboçer, els Bonfill, etc.

Tot i que els hebreus vivien dins del seu propi *kahal* i d'alguna manera «segregats», per concessió reial, el 1432, gaudiren dels mateixos privilegis i autonomia dels cristians algueresos (Toda, 1981: 157 i s.; Tasca, 1990: 144 i s.; *id.*, 1992: 132). L'Alguer catalana, per una diferent lògica política dels Reis Catòlics necessitava convivència i diàleg entre cristians i jueus des del moment que la Corona necessitava la professionalitat mer-

cantil, artesanal i sobretot els recursos financers dels hebreus, com ara els del riquíssim Vidal de Santa Pau, considerat una mena de Rothschild d'aquella època (Tasca, 1992: 130). Tot i això, la ciutat cristiana no ha mai canviat el seu tarannà interclassista i ho conta tota la seva història i les dinàmiques socials segle rere segle. Aquestes dinàmiques, que fan part del «universals» en el comportament humà, ens conten també que tot habitador de condició social més humil aspirava —amb la plena integració— a aconseguir un *estatus* social superior segons el procés següent: proletariat > petita burgesia > burgesia mitjana i mitjanoalta > noblesa. Encara avui, substancialment, és així a tota latitud del món (sempre que hi sigui una monarquia imperant). Aquestes dinàmiques es poden comprendre a partir de la doctrina dels «universals» en el llenguatge humà (Brown, 1977; Duarte, 1983: 40-43), per arribar a donar explicacions racionals al que pot haver passat en una societat conservadora com l'algueresa, dels seus mateixos mecanismes autoreproductius aplicables al fet lingüístic i, doncs, a la relació llengua-poder.

També del segle XIX és la darrera documentació municipal en català. Un primer testimoniatge es refereix a l'arrendament del peix pescat i venut a la peixateria municipal del port de l'Alguer, tot en italià. El mateix document, al punt crucial de les tarifes, diu textualment:

«[...] ed acciò niuno possa allegare ignoranza si appone la seguente tariffa **in lingua materna**:

Las *Anghilas*, *Aguglias*, *Totanus*, *Dentici*, *Murena*, *Pagaru*, *Pagell*, y *Trillas* a dos sous la lliura, y axi matex la *Tuñina* fresca en tot l'ain, y tots lus altrus pescius fins las *bogas* de malla que fassin sis una lliura, la *mogliola*, *Ubradas*, y *Organs*, lu pex de l'estain de cada especie, *Rucals*, *Saracs*, *Rascassas*, y *Sippia* a deu callaresus la lliura, y axi matex los *Capons* y *Giocola* plana.

La *Gambara*, *Giarret*, *Llagosta*, *Sacret* y *Sardina* a divuit dines la lliura.

Las *Bogas* patitas de mes de sis una lliura, la *Falcona* netta, la *Garravalla*, *Gat* ascurgiat, *Giarret*, *Mussola* neta, *Muscio*, *Pagialida* cuvada, *Polp* y *Salpa* asventrada a dos vuitinas la lliura.

La *Scritta* neta, la *Pagialida* plana, y lu *Gat* senza ascurgiar a sou la lliura.

La *Sorra* fresca tot l'ain a mitg real la lliura (ASCA, b. 845, fasc. 1, 1 giugno 1802).»

Si la «lingua materna» entesa per tothom era aquesta (amb les evidents interferències lèxiques italianes i sardes), per què al mateix document el fenomen rotacístic que, segons alguns analistes, hauria d'haver estat ja general a totes les veus de terra i de mar apareix només dues vegades? És a dir, si l'atestació d'un fenomen ròtic significa que, quant a les classes més bai-

xes de la societat, ja estava consolidat d'almenys dos segles enrere (Bosch, 2002: 37), quin interès hauria tingut el mateix amanuense per negar-se d'escriure al susdit document també «anghira», «mogliora», «ubraras», «olgens», «farcona», «mussora», «palgiarira», «porp», «sarpa», si de debò el fenomen hagués ja estat general? Són solucions gràfiques que a l'escriptor del document se li han escapat? O bé ha fet servir aquells dos rotacismes car només aquests s'havien consolidat dins d'aquell específic vocabulari? Si fos veritat l'assumpte doctrinari «generalista», ja a aquesta època l'alguerès hauria representat més afinitats amb el xinès que no pas amb el català!

Com es nota, no hi ha cap nom en sard, excepte el d'un mollusc *giocola plana* < sard *cocciula*, cat. *cloïssa* (Cabras, 1897: 21; Caria, 1995: 173). Pel que fa als rotacismes, n'hi ha dos: *ubradas* (avui *ubraras*, amb doble rotacisme: /bl/, /d/ interv., /cl/ >cr) < *oblades*, *sacret* < *seclet* (Caria, 1995: *passim*). Hi ha una veu corsa metatitzada *pagaru* < *pàrago*, («dentici» apareix com a lapsus o hipercorrecció, car encara avui hom diu *déntol*); *totanu* < *totano* (ligur), *capó* (ligur) > cat. *cap-roig*, *trilla* (italianisme) > moll roquer (Caria, 1995: *passim*).

La mateixa consideració val pel document que segueix, del 1829, relatiu al món agropastoral, més exposat als lamentats fenòmens de l'alguerès com a *substrats* del sard. En aquest segon document resulten gairebé consolidats uns aspectes com la monoftongació de la tercera persona del present indicatiu /ue/ > /u/ treta la hipercorrecció lleurs > llurs; les vocals neutres /e/ i /o/ > /a/ i /u/. No hi ha senyal de rotacisme del grup consonàntic /rt/ > /lt/; /rc/ > /lc/; !rs/ > /ls/.

Potser els «Registres de Barranxeleria» eren destinats a un públic selecte o al contrari era un document públic, consultable per tothom a partir del mateixos membres de la «companyia barranxelar», que per cert eren expressió del món pagesívol (més aviat d'arrel sarda), tractant-se de verbals de denúncies varies de la gent del camp? Com podia permetre's el tinent o capità d'escriure en una llengua que no respongués a la parlada generalment pels ciutadans o bé pels seus subalterns? No hauria, potser, suscitat ironia i hilaritat (coneixent el tarannà sorneguer dels algueresos) llegir un text radicalment diferent respecte a la llengua col·loquial de tothom? I, finalment, no hauria estat més lògic apuntar el fenomen rotacístic com a fet subjectiu?

Aquí no es nega l'existència del fenomen, sinó la seva generalització acompanyada de l'arcaicitat. El que és innegable, però, és que el pas de dialecte català a idiolecte alguerès es completarà —quant a l'ús col·loquial i popular—, al llarg del segle xx.

«Algher, a 19 de 7bra 1829.

Relatan Francisch Ignas Serra, pastor de ayns 32, y Salvador Pira, pastor, de ayns 35 segons diun, de la presenta ciutat, mediant giurament que han prestat en mans de mi infrascrit Secretari de com ayr maiti a las nou per las deu horas a instansia del Barranchel Antoni Manca han reconegut un bou **rujarju de señal de orella trunca, y ferida de segus a una y rundinina a l'altra*** del señal de las vaccas del qm. Ciciu Deriu, qual bou era en tanca de Rudas a custat de Santa Justa, mort en una mata de quessa y no purtava a part de foras ninguna espessia de malefici; y aventlu ubert, y ascurgiat li han trobat tot lu pit negra, y lu cor negra, y sent señals solits de la malaita, del qual mal giudican esser mort per quant la carn era tota infeta, en tal manera que lus Barranchels sa n'han portat lu corgiu tira tira, y de part de dins de dit bou no hi han trobat ningun genero de malefici. Aquesta diun ser la veritat en Deu y lleurs cunsençias, per la esperiència que tenan en tals periçias, y giurament prestat, y no firman perquè diun no saberlu, de que etc.» (ASCA, *Registre núm. 283 del Capità Antonicu Ardito* [de rel napolitana], 1828-29). [nota 7]

Un segle després, o sigui als primers anys del segle xx i, doncs, a l'època dels nostres «renaixentistes», el català literari ja no existia més, sinó en la transliteració en llengua italiana i molt influenciat per aquesta última. Pot semblar agosarat, però dubto que la corrupció idiolèctica sigui imputable només als ja dits *substrats*, sinó que també ho és als vicis de pronúncia i sintàctics de la nova llengua oficial, l'italià, transferits, *tout court*, a l'alguerès pels algueresos que aprenien l'italià només oralment. Jo he tingut la sort de conèixer molts informadors al llarg dels darrers 30 anys, entre pescadors, pagesos, pastors, hortolans, alguns dels quals nascuts el 1898, el 1901, 1905, el 1907, etc. (Caria 1991: 185; *id.*, 1993: 141-143; *id.*, 2001: 12-13); però també gent de l'alta burgesia: els més vells (independentment de la classe d'origen) encara mantenien en la conversa col·loquial algueresa les palatals finals ny (d'estany), ll (de cavall i d'ull), i moltes veus sense rotacismes com ara *pedra, porta, vidre, parlar*, etc.

Vaig també entrevistar prou gent major de rel popular, nascuda al final del segle xix i primers del segle xx, en llengua italiana: les alteracions fonètiques dels parlants eren pitjors que les que enregistrava per l'alguerès. Potser hi ha hagut un encreuament d'interferències degudes al doble analfabetisme lingüístic? Crec que aquest camp de la indagació fonològica no ha mai estat pres en consideració, però tothom s'ha preocupat només de demostrar la procedència dialectal sarda dels vicis fonètics introduïts gradualment en l'alguerès modern, sense veure el dany que havia causat la nova llengua oficial italiana als algueresos analfabets...

Aquesta era la situació a l'Alguer d'en Ciuffo a l'època del Primer Congrés.

Ara bé, gaudeixo d'un material literari inèdit del qual no puc revelar la font donatària per una senzilla raó ètica: són vivents els descendents dels personatges de «La Gavineide», al qual fa referència Pasqual Scanu més avall.

Es tracta d'un recull de poesies de tema satíric i tal vegada irreverent, els destinataris de les quals eren quasi sempre maçons d'arrel lúgur o bé figures més o menys públiques i també religioses de la ciutat.

Doncs, sobre un total de 185 composicions, només quatre són escrites en «alguerès» col·loquial, o sigui transliterades en grafia italiana; d'aquestes en proposo només dues tal com han estat escrites amb, al costat, la transcripció «normativa».

La primera es refereix a dos personatges, Attalo Frank i Antonio Pisanò, maçons (Caria, 1998: 38-43), viscuts a la mateixa època del punyent anònim poeta; el segon igualment és d'autor anònim, i Gaitano Adami, també maçó, n'és la víctima.

Tot el conjunt de versos representa diferents cenacles poètics, car la moda dels contemporanis dels nostres «palmaveristes» era la d'escriure composicions anònimes, satíriques i prou vegades trivials, en italià, que els mateixos compositors feien circular en els més diferents contextos socials. Pasqual Scanu dona raó a aquest assumpte car ell, lamentant d'haver trobat escassetat de material poètic en alguerès, diu: «*Ho avuto notizia di una lunga serie di sonetti intorno a Gavino Vitelli ("La Gavineide"): erano tutte poesie satiriche e la maggior parte pornografiche*» (Scanu, 1934-35: 5) que, tanmateix, no va trobar.

Un d'aquests compositors havia estat empleat a l'*Ufficio Imposte Dirette* de l'Alguer i escrivia les seves «obres» sobre el paper imprès a Roma per la «*Stamperia Reale*» (setembre 1906), amb títol: «*Imposta sui fabbricati*». Per cert, no era un literat (ho diu, abans que tot, la seva calligrafia) sinó un personatge de baixa cultura, però amb estri poètic popular autèntic. En fi, un del poble, un dels escapats a la «normalització lingüística» dels afiliats i gramàtics de «La Palmavera».

Els dos elaborats, des del punt de vista històric, són de rara importància car els autors, amb total espontaneïtat, escriuen els seus sonets satírics fent servir llur propi alguerès col·loquial, on l'escrit respon al parlat, transliterat de l'italià. Conseqüentment els dos textos (altres dos els vaig publicar a la revista *Estudis Baleàrics*, 2006, en curs d'impressió) ens ofereixen un parcial testimoniatge del que Ciuffo exposa en la seva comunicació: la influència sintàctica i lèxica de l'italià i la presència dels sardismes en l'alguerès.

L'actitud de tot poeta, després del vuit-cents, a exclusió dels quatre o cinc «palmaveristes» sobreviscuts a la diàspora, era de transliterar les seves composicions alguereses en grafia italiana (Peana, 1983, 14). Com demostraré més endavant, encara avui aquest és el límit del 95% dels ciutadans tradicionals i una de les causes de les recents susdites discussions telemàtiques (*vd.* nota 1).

La tìntula (el mosquit)

Salvarò'l **cegu** lu *bandu* ha gitàt:
che *Pisànu*'l dutor ha **prescrivit**:
chi té tìntula(∞) en casa i cincia al glit
denunzin al dutor de sanitat.

Attalo Franko se che és già parlat,
es Pisano matesc che a mi l'ha dit,
che lu prufessor Fermi hà *stabilit*
Tintula,(∞) cincia i pogl sarà matat.

Attalo una gran *pompa* portarà
De Pisano i de *Fermi* accumpagnat
*Pretolio** en las cisternas gittarà.

La tìntula(∞) mai mes mus punçarà
Dasprés ch' **eglius** mil francs s'auran mangiat

Ningù mes de malaria murirà.

(Sense títol)

Caro Duttur! li fass lus cumpriments
Pel begl riculs an versus che ha dettat!...
Dapello l'ha gligit as quatru vents
També **Gaitanu Adami** l'ha aprovat...!

Iò crech che no sa trubaran cuntents
Chi axi de vusté han già pansat:
«Chi an l'**ampreu** ha pardut finzas(∞) las dents,

Gran summas de munera aggi astuggiat!»

Ascolti il cunsegl meu: per fer canzons
Las Musas a che prò, vol dasturbar?
Foltzis(∞) pè divartir quatru buffons?

Salvador lo cego (cec) lo bando (avis) ha gitat
que Pisano'l doctor ha prescrit (prescrit)
qui té tìntula (mosquit) en casa i xinxa al llit
denunciïn al doctor de sanitat.

Àtalo Franko sé que és ja parlat,
és Pisano mateix que a mi l'ha dit,
que lo professor Fermi ha stabilit (establert)
tintula (mosquit), xinxa i poll serà matat.

Àtalo una gran pompa (bomba) portarà
de Pisano i de Fermi acompanyat
Pretolio (petroli) en les cisternes gittarà.

La tìntula (el mosquit) mai més mos punçarà
Després qu'ellos (aquells) mil francs (mil li-
res) s'hauran menjat
Ningú més de malària morirà.

Caro Doctor! Li fas los compliments
pel bell recurs en versos que ha dictat!...
Dapello l'ha llegit als quatre vents
també Gaitano (Cayetà) Adami l'ha apro-
vat...!

Jo crec que no se trobaran contents
qui així de vostè han ja pensat:
«Qui en l'empleo (feina) ha perdut fineses
(àdhuc) les dents,
gran sumes de moneda hagi estotjat!» (guar-
dat)

Escolti'l consell meu: per fer cançons
les muses a que pro, vol destorbar?
Forsis (pot-ser) per divertir quatre bufons?

L'útil no es mai *dubbio*... ama tal gent:

Pè Duttur, massa il volan...*valutar*
Coma pueta *poi*...il *pultaran* a sent.
(un collega...an poesia).

L'útil no és mai dubio (dubte)... amb a tal gent:

per Doctor, massa el volen...*valutar* (valorar)
com a poeta *poi* (doncs)... el portaran a cent.
(un collega... en poesia)

Com es nota hi ha 7 rotacismes (subratllats), 14 italianismes (cursiva), 5 castellanismes (negreta), 5 sardismes (∞), 1 metàtesi regressiva, 1 elisió. Pel que fa a la flexió dels verbs de la 2a i 3a «que han sofert, a causa del castellà o bé de l'italià, d'un canvi de conjugació per acció de la vocal temàtica /i/», remeto el lector a l'interessant assaig de Maria Pilar Perea (1997: 169-191).

També és evident la vigència de les palatals finals /ll/ (pogl, begl, cunsegl) del futur de l'auxiliari haver «auran». Alternant és la pronúncia de la /r/ final: oriental/balearica (Salvaró,) i l'occidental/valenciana (però també italiana): *duttur*, *professor*, *valutar*, *divartir* (< *divertire*). La mateixa cosa passa —de forma incerta— per a les vocals àtones (e, o > a, u). Forma reduïda del pronom feble en posició enclítica després de verb o mot que acaba amb vocal (ascolti il = escolti'l; massa il > massa'l; poi...il > poi...'l portaran).

Doncs així s'escrivia i pronunciava l'alguerès col·loquial al temps del Primer Congrés i així s'ha continuat a escriure fins avui, amb les degudes selectes excepcions entre els anys seixanta i vuitanta dels més representatius poetes i cantautors algueresos com ara Rafael Catardi (1970), Rafael Sari (1980), Carmen Dore (Pagès, 1960: 38 i s.), etc., els quals passaren de la transliteració dels textos en grafia italiana a un alguerès «normatiu» gràcies a la benèfica influència cultural dels ambients de l'IEC, d'Òmnium Cultural de Catalunya i de lo Rat Penat de València (quan era lo Rat Penat de les «Normes de Castelló»).

No va ser així per als cantautors com Dalerci, Loi i altres contemporanis, els quals musicaven les seves pròpies composicions transliterades de l'italià fins a la seva mort.

També l'únic comediògraf alguerès de la segona postguerra, Gaví Ballero (1915-2001), sempre va escriure les seves comèdies populars amb grafia italiana, contribuint a divulgar, amb quaderns i cartells, una mena de llengua criolla. Sols als últims anys de la seva vida va autoritzar-ne la impressió en alguerès «normatiu» (Ballero, 2002: 59).

Finalment es distingiren entre les noves generacions dos bons comediògrafs com ara Anna Maria Ceccotti i Pino Piras (1941-1989). Per a aquest darrer, que ha estat també un sensible cantautor, el procés ha estat més lent però, abans de morir, es va convèncer que els seus textos transliterats en grafia italiana no haurien fet camí. Li va ser publicada una prime-

ra obra «País de Alegries» (Piras, 1982), abans de morir, en un alguerès *versus* formal. *Postmortem* ha sortit un interessant recull d'obres inèdites seves, en bon alguerès (Sari Bozzolo, 1996).

6. DES DE LA DIGLÒSSIA A LA SUBSTITUCIÓ LINGÜÍSTICA ACTUAL

La modificació de la societat algueresa entre els segles XVII, XVIII i XIX implicà, més aviat, una lenta substitució de mots (préstecs) dels adstrats sards i corsos, i dels superstrats castellà i italià declinats a l'alguerès, segons les lleis fonètiques catalanes, per tothom. Això va passar fins a la primera meitat del segle XX, implicant gairebé tots els camps semàntics: fruites, ocells, herbes, estris del camp, de la mar, del comerç, etc. Les directrius del règim a tot mestre i docent sards eren les de desaconsellar-ne l'ús: «Alunni, guardatevi dal dialetto come da un nemico pericoloso; parlate, pensate, sognate in lingua italiana». [text del Prof. Congui del 10 d'agost 1942, de Macomer, obsequi de R. Salmon.]

Els anys setanta i vuitanta del 1900 són d'un intens i viu debat, però són també els anys en què la transmissió intergeneracional de l'alguerès es trenca. Fa objectiva mostra d'aquest aspecte involutiu de la llengua materna Maria Grossmann (1983, 511-533) amb la seva enquesta en l'àmbit de la població escolar de l'Alguer.

Ara bé, què ha passat en aquests darrers vint-i-sis anys? Mentre que a l'Alguer es muntava una lluita fratricida entre les associacions culturals, teòricament nascudes per a la salvació de la llengua i cultura catalanes, els adeptes no s'adonaven que a Ciutat, la tendència de les noves famílies anava —com al País Valencià (Aracil, 1968; Ninyoles 1971), cap a la direcció de trencar amb un passat plurisecular de transmissió oral de la llengua: tanmateix, a l'Alguer encara no hi ha el rebuig de la pròpia identitat sinó el desinterès a transmetre-la, determinat, sí, per prou causes sociològiques (modificació antropològica de la societat del consum) i psicolingüístiques, però sobretot per la concepció afuncional de l'alguerès en relació amb l'economia, l'art, la ciència i la comunicació mediàtica. Aquest procés, desgraciadament, és encara en curs i parlo rotundament de substitució lingüística, com a conseqüència d'una situació altament diglòssica (Strubell, 1991: 203-204). Una altra cosa que afegeixo de pas és que el trencament de transmissió intergeneracional a favor de l'italià ha tocat tota mena d'emigració dels habitants de les viles de tot el rerepaís sard cap a les ciutats més importants de l'illa com ara: Sàsser, Olbia, Oristany, Quartu Sant'Elena i Càller... També aquest aspecte de la nova immigració a l'Alguer, incloent-hi italians, comunitaris i extracomunitaris, ha de ser con-

frontat puntualment amb una visió oberta que no toqui exclusivament el problema de la llengua sinó també altres factors que tots plegats haurien de constituir un sistema d'acolliment i d'integració social (Mari, 2003, 1: «De la immigració i de la interculturalitat», *Butlletí Cercle* 21, I (2003), ps. 1-2 (http://www.cercle21.org/butlleti/01/de_la_immigracio.htm).

Com al País Valencià (Vallverdú, 1980: 78), també a l'Alguer s'ha passat d'un bilingüisme unidireccional (que vol dir que els algueresos catalanoparlants per tradició fan servir les dues llengües —català i italià—), alhora que les noves generacions des de fa 30 anys són monolingües en la sola llengua italiana, i només una estricta minoria és bilingüe passiva. Va observar que a l'Alguer, com a Catalunya i altres terres del domini lingüístic, hi ha responsabilitats tant pel que fa al trencament en la transmissió oral de la llengua per part de pares i mares, com pel refús dels dirigents de les màximes institucions i estaments ciutadans (Síndic, consellers, regidors, polítics, funcionaris, sindicalistes, economistes, juristes, metges, etc.) a ser model coherent de lleialtat lingüística. D'acord amb el que escriu Vallverdú, «no es pot exigir a la resta de ciutadans lleialtat lingüística si no es té una actitud coherent i quotidiana d'ús de la llengua en tot lloc i en tota situació» (Vallverdú, 1980: 84). Qui, avui, d'aquests homes públics ciutadans pot demostrar de tenir una actitud coherent i lleial en la transmissió de l'alguerès als seus fills, en l'ús públic al ple de l'ajuntament, a la ràdio, televisió, etc.? Atesa aquesta incongruent i constant contradicció, com es pot exigir que els ciutadans i les ciutadanes deixin de ser monolingües en italià per passar a ésser bilingües en català i italià?

7. EL MARC JURÍDIC I LES FALSES EXPECTATIVES: EL COST ECONÒMIC D'UNA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

Hi ha tres formes de tutela de l'alguerès que coincideixen força en llur filosofia: l'ambigüïtat pel que fa als drets i la claredat pel que fa a la falta de recursos! Com hom podrà veure, a més, hi ha un insòlit desfasament temporal entre la normativa que no permet saber-ne ni la lògica ni els fins. Vet aquí la cronologia legislativa:

- 1) Estatut municipal de l'Alguer (1991).
- 2) Llei regional de 15 d'octubre de 1997, núm. 26: *Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna*.
- 3) Llei de 15 de desembre de 1999, núm. 482: *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche*.

Prou vegades hem sentit dir que, un cop aconseguits els instruments jurídics —en aplicació dels articles 3 i 6 de la Constitució italiana—, la recuperació de la nostra llengua minoritzada (mitjançant sobretot l'escola) tindria un camí planer. Ara una cosa són els dictàmens o declaracions de principi, altra cosa és la Llei marc en aplicació d'aquests. En aquest àmbit estatal de tutela surten *grosso modo* dues qüestions bàsiques: la vessant jurídica i els seus costos per part de l'Estat. Per dir-la amb una metàfora prou coneguda, a la pràctica, la Llei marc núm. 482 respon a la clàssica alegoria «la montanya ha parit un ratolí!» En síntesi, la Llei marc tutela bàsicament la llengua italiana (art. 1, c. 1: «*La lingua ufficiale della Repubblica é l'italiano*»; c. 2: «*La Repubblica, che valorizza il patrimonio linguistico e culturale della lingua italiana, promuove altresí la valorizzazione delle lingue e delle culture tutelate dalla presente legge*; art. 7, c. 4: «*Qualora gli atti destinati ad uso pubblico siano redatti nelle due lingue, producono effetti giuridici solo gli atti e le deliberazioni redatti in lingua italiana*»).

Encara més falques la llei italiana posa sobre el tema de l'escola i sobretot del pressupost. A la pràctica el finançament més alt de la planificació lingüística (80%) és a càrrec dels ajuntaments o regions interessades, alhora que el 20% és a càrrec de l'Estat. El pressupost anual de l'Estat és de només 4.900.000 euros, repartit proporcionadament entre totes les minories tutelades.

Pel que fa a l'escola, remeto el lector al susdit «Projecte Palomba».

Ara bé, si mirem la llei regional del 15 d'octubre de 1997, núm. 26: «*Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna*», a l'art. 2, c. 4 diu textualment: «*La medesima valenza attribuita alla cultura ed alla lingua sarda è riconosciuta con riferimento al territorio interessato, alla cultura ed alla lingua catalana di Alghero, al tabarchino delle isole del Sulcis, al dialetto sassarese e a quello gallurese*». Sobre aquest article els algueresos podran construir les bases de la pròpia voluntat normalitzadora a tota la ciutat i a tot el seu territori municipal.

Però, a part d'aquestes declaracions de principis legals que no duen gaire lluny, de moment les bones intencions naufraguen davant de les prioritats polítiques i d'inversió de la RAS, a favor de la llengua sarda i de les seves minories internes. El bon dia es viu de seguit: la llei regional preveu també un organisme pluridisciplinari que es diu «*Osservatorio sulla lingua e cultura della Sardegna*», el qual, des de la seva constitució, ha treballat només pel sard com a llengua majoritària. Dins d'aquest «*Observatori*», des del seu naixement no hi ha hagut mai un alguerès que representés els interessos de la comunitat de llengua catalana. A més sembla que fins ara l'única activitat posada en marxa per l'*Assessorato alla Pubblica Istruzione, Beni Culturali, Informazione, Spetta-*

colo e Sport - Regione Autonoma della Sardegna, sigui exclusivament a favor de l'ensenyament de la llengua sarda. El gener de 2005, la Regió Autònoma de Sardenya va aprovar un pressupost de 2.000.000 d'euros inicial per a la tutela de la llengua sarda que, entre altres coses, afegeix: «*Lo scopo della Giunta è quello di educare le nuove generazioni affinché capiscano e apprezzino fino in fondo il valore della lingua sarda e diventino depositarie di questo patrimonio. Ciò su cui si farà maggiormente leva sarà l'educazione scolastica, che verrà impostata con un modello bilingue*». (http://www.alguer.it/notizie/sardegna/3567/regione_2_milioni_euro_tutela_lingua_sarda/)

Dos mesos després arriben les primeres crítiques del Partit Sard d'Acció a càrrec de l'H. Eugenio Puggioni, a la retallada del pressupost feta per la mateixa RAS. (http://www.alguer.it/notizie/sardegna/4483/murgioni_inaccettabili_tagli_lingua_cultura_sarda/)

Coherentment amb aquesta visió prioritària de tutela, la RAS aprova «*Sa limba sarda comuna*», la qual de manera explícita diu: «*L'amministrazione regionale ha da oggi una propria lingua sarda. Una varietà parlata nelle aree centrali, con aperture al logudorese e al campidanese, che sarà usata dalla Regione in alcuni suoi atti, il primo quello di oggi. Chiunque potrà scrivere all'amministrazione nella propria varietà*» (com es veu, s'ha estrenat la Torre de Babel sarda). (http://www.alguer.it/notizie/sardegna/8172/la_regione_adotta_sa_limba_sarda_comuna/)

Com a reacció de protesta per l'absència d'un representant de l'Alguer dins de «l'Osservatorio» previst per la llei regional, Josep Giorico, polític alguerès i diputat regional, va intervenir al Ple regional, en la llengua de la minoria catalana, per reivindicar la presència d'un alguerès dins del susdit «Osservatorio» (<http://www.politicaonline.net/forum/showthread.php?t=256902>); *La Nuova Sardegna*, 21 de maig 2006, pàg. 9: «*Il catalano entra per la prima volta in Regione*», «*Intervento del consigliere Pino Giorico nella lingua di Alghero*»). A aquesta manifestació de protesta no va seguir-ne cap altra.

Com hom pot veure, tota legislació major o menor per arribar a l'Estatut municipal de l'Alguer és com una mena de «*Matrioska*» russa que en lloc de representar «abundància» i «drets», n'és l'antítesi. Tot i això hi ha prou condicions per insinuar-se en els aplecs de la llei estatal i regional per tal d'ampliar les condicions normatives i financeres per a la normalització de l'alguerès/català (vegeu la proposta de reglament en la nota 9).

Tots els legisladors coincideixen en la segona part de la filosofia «*matrioskana*»: reduir al mínim els drets i els ajuts financers, descarregant a altres ens públics o privats, els costos d'una aital planificació. Això, molt rotundament, és el que està passant a l'Alguer. L'Estatut municipal va ser

aprovat el 1991, i el seu «legislador» no tenia punts de referència en la normativa superior de l'Estat sobre la qual vertebrar la tutela de l'alguerès/català. És veritat que la susdita llei marc (núm. 482) és coherent amb el tarannà centralista de l'Estat, però com tota legislació té uns punts forts i uns altres suficientment favorables sobre els quals poder treballar. És dins aquest darrer context que cal encastar la possible reforma de l'art. 9 (*Tutela de la llengua i de la cultura de l'Alguer*) del susdit Estatut, que resulta que és el text més contradictori i fluix! També va dit que és l'única oportunitat i l'única contradicció sobre la qual treballar, sent el punt neuràlgic més significatiu de la «qüestió algueresa».

Pel que fa l'Estatut municipal de l'Alguer aprovat en la deliberació núm. 91 del Ple de l'Ajuntament de l'11.10.1991, amb successives modificacions (20 del 19.4.1992, amb el vistiplau del Co.Re.Co. núm. 1891 del 22.5.1992), en síntesi es pot definir com a himne a l'ambigüitat i a la demagògia: tutelar tothom per no tutelar ningú! Que això passi en un context legislatiu italià i sard podria donar-se per descomptat, però que l'ambigüitat vingui sancionada per la més alta magistratura algueresa és, de debò, molt greu!

Analitzem, doncs, l'art. 9, c. 1, 2, 3 i 4 extrapolat de l'original publicat en el web institucional del municipi de l'Alguer (<http://www.ciutatdelalguer.it/statuto.pdf>): c. 1: «*En conformitat amb els principis acollits de la Comunitat nacional i internacional (UNESCO i Comunitat Europea) i segons l'espírit i la lletra de la Constitució de la República Italiana, lo Municipi se propon de tutelar, promoure i difundir la coneixença de la història, de la llengua catalana en la variant algueresa i de la cultura i de les tradicions locals, activant al mateix temps lo confront amb les altres realtats presents en ciutat, per garantir un espírit de col·laboració i tolerància.*»

Aquest coma 1 mou un primer interrogant: com es pot tutelar la variant algueresa sense conèixer contextualment la llengua estàndard nacional referent?

El segon aspecte decididament equívoc és el de «*difundir la coneixença (...) de la cultura i de les tradicions locals, activant al mateix temps lo confront amb les altres realitats presents en ciutat per garantir un esperit de col·laboració i de tolerància*». El legislador alguerès dóna la idea de témer algun «enfrontament» lingüístic a ciutat i suburbis o possiblement aquell era un innocent temptatiu de pacificar els ànims a ciutat?

Però l'aspecte més preocupant —car matisa la funció instrumental i manipuladora del coma 1— és quan diu (c. 2): «*En particular, se propon de donar suport a totes les iniciatives dirigides a la coneixença i a l'ús de la llengua catalana, en la variant algueresa*» vol dir que les iniciatives no les assumeix l'Ajuntament com a garant, promotor i coordinador institucional,

sinó les entitats que obren a favor de la variant algueresa/catalana, a les quals ofereix relatiu suport com a qualsevol associació de voluntariat present a ciutat.

Deixant de banda el coma 3 relatiu a la toponomàstica, cal passar al c. 4: «*Lo Municipi és l'organisme institucional referent per la política lingüística i sostén, en los límits de les possibilitats de balanç, amb ajuts financers, les associacions que obren a favor de l'alguerès i d'altres expressions lingüístiques i culturals segons apropiat regulament*».

Mai a l'Ajuntament de l'Alguer s'havia parlat de «política lingüística» abans que la Generalitat creés la relativa Direcció General.

Ara bé, si el «legislador» alguerès hagués tingut un adequat sentit de les coses, abans de tot no hauria escrit un aital art. 9 i, en la recent actualitat, no s'hauria limitat a la realització d'un despatx a l'Ajuntament (encara per inaugurar), amb dues empleades *protempore*, el compromís laboral actual de les quals és el de posar al dia el web (avui bilingüe) *Internet* de l'Ajuntament (que també està bé), tenir cura les futures relacions amb el públic catalanoparlant com si fos una «oficina turística» (que també està bé) i finalment escriure els «discursos» transliterats en grafia italiana expressió d'un improbable alguerès formal, car cap funcionari, conseller, regidor (a exclusió d'alguns) i síndic no parlen ni escriuen l'alguerès: en la millor de les hipòtesis són bilingües passius (cosa que no està gens bé).

Vet aquí la idea de «política lingüística» del municipi de l'Alguer el 1991, i encara avui vigent!

Com hem notat d'entrada, el marc legal deixa marges no a l'optimisme, però sí a un pragmatisme racional i conscient que faci guanyar finalment la unitat i la pacificació entre totes les entitats alguereses. Per aquestes raons discrepo de l'emfasització que hom fa de la pròpia tasca, d'una banda o d'una altra, quasi que l'Alguer s'hagi transformat en un Edèn, on la «qüestió algueresa» seria un mer producte de la fantasia. Tal com no admeto la dramatització excessiva, tampoc el cofoisme d'amanerament.

Ara bé, és menester tenir un sentit concret de la realitat. I la concreta vol dir números i dades fiables, no pas la llista i distribució diplomàtica de mèrits.

Aquestes dades d'una manera exacta no hi són, car, fins ara, ni l'Estat italià, ni l'Ajuntament de l'Alguer mai no han proveït a la realització d'un cens lingüístic de la població (ciutat, territori i suburbis). Doncs, en aquesta greu falta, vaig començar a monitorar a partir dels anys vuitanta la situació social de l'alguerès, que era ja bastant greu. Però, amb el *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (1985), es va trencar un moment unitari entre les associacions, que també hi era.

Els resultats dels meus aplegaments empírics d'aleshores —que segueixen el treball investigatiu de Maria Grossmann (1983)— foren presentats al *Segon Congrés*, junt amb els de Frulio-Corrias i d'Arca-Pueyo, amb consemblants enfocaments.

Anys després segueixen els de Caria (1992a), Piga (1994), Caria (1997), Bosch (1997; 2002) i Chessa (2003). Tots assenyalaven una preocupant deriva lingüística: tothom coincidia a reconèixer que l'alguerès es troba en una fase quasi terminal del procés substitutiu, una mica en el punt de no-retorn, car implica la massa de les noves generacions.

En aquests darrers dos anys he tornat a monitorar la situació actual: vet aquí els resultats.

La població de l'Alguer al 2005 segons el cens ISTAT, incloent-hi els suburbis i els habitants dels camp, és composta per: homes: 18.994; dones: 20.378; total 39.372. La població resident a ciutat és de 33.580 habitants. La resident a Fertília, la Segada i Maristella és de 2.272 habitants; la resident a Santa Maria la Palma i Guàrdia Gran és de 1.520 habitants. Dins de la faixa conreada amb oliveres als voltants de la ciutat viuen aproximadament 2.000 persones (aquestes dades estadístiques les he recollides a l'Oficina Demogràfica del municipi alguerès el mes de juny de 2006).

Encara, segons els meus aplegaments empírics, el nombre general d'usuaris de l'alguerès seria aproximadament de 7.000 persones o sigui el 17,8% de la població resident, excloent-hi els habitants als suburbis i al camp, amb ús només intrafamiliar, on és parlat per un 11% del total de 5.792 habitants: és a dir uns 637,1 parlants. Naturalment, molta gent de diferent procedència territorial resident als susdits suburbis ha après el català i amb aquesta llengua s'adreça als algueresos; però va dit també que els qui no el parlen són bilingües passius. D'alguna manera la realitat social extraurbana és més conservadora que la urbana, tant pel que fa al sard com per a l'alguerès, i és significatiu que, més que els pares, són els fills els qui vehiculen l'alguerès i l'italià, i minoritàriament el sard dintre d'una faixa d'edat que va dels 30 anys cap amunt. Dels trenta anys a zero la llengua vehicular és la italiana per a tothom, independentment de la procedència lingüística i geogràfica, i el bilingüisme passiu és limitat i testimonial.

Reforçant aquestes dades, hi ha una lectura de la realitat ciutadana encarregada per la Generalitat de Catalunya, amb l'*Enquesta d'usos lingüístics a l'Alguer* (EULA 2004); <http://www.gencat.net/presidencia/llengcat>. L'enquesta no desmenteix, sinó ratifica els meus aplegaments; tot i tractant-se d'una mostra representativa, substitueix de fet el cens lingüístic que mai ni l'Estat italià, ni la Regió de Sardenya, ni tampoc l'Ajuntament de l'Alguer han volgut fer.

Una última i gens irrellevant observació; en aquests darrers vint-i-cinc anys he també enregistrat l'empobriment de l'alguerès col·loquial, del vocabulari de les feines tradicionals, car no s'ha posat en marxa una labor lexicogràfica que modernitzés l'alguerès en relació amb les noves tecnologies digitals, mediàtiques, amb els nous productes industrials com electrodomèstics, cotxes, motos, televisió, mòbils, ordinadors, programes, etc., també aplicables al món del camp, de l'artesanía, de la mar, etc.

A més, he enregistrat la pèrdua de capacitat de comptar en alguerès per part de les generacions amb més de 30 anys; així com entre les mateixes s'ha perdut molt la tradició de resar en alguerès o de fer servir tots els colors tradicionals. Aquests fenòmens substitutius han estat cap als anys vuitanta la primera punta d'un iceberg que vaig apuntar, juntament a la pèrdua de nombrosos modismes, frases fetes, blasfèmies típiques, jocs infantils, noms de persona i, fins i tot, de malnoms, etc.

En conclusió, el vocabulari actiu dels algueresos tradicionals d'avui respon per un 55% a antigues veus de les quatre varietats: catalana, valenciana, rossellonesa i baleàrica (amb un 25% de veus pancatalanes (centre-orientals), 20% occ./val. i 10% ross./bal.), modismes autòctons de diferents procedències culturals, alhora que un 45% del vocabulari personal ve de l'italià, del castellà, del sard i de l'anglès *tout court* (tot i que hi ha prou veus procedents del sard que són catalanismes i castellanismes de retorn).

8. PERSPECTIVES DE FUTUR I CONCLUSIONS: DES D'UNA IMPRESCINDIBLE UNITAT D'INTENTS A UNA PLANIFICACIÓ SOCIAL DE LA LLENGUA

No es pot parlar de futur de l'alguerès, si no es parla de «compromís», és a dir, de capacitat entre persones que tenen responsabilitats públiques, de dialogar i de buscar sempre una tercera via: la compartida per tothom. Aquesta condició va ser impracticable en aquests darrers vint anys. Però, avui, es presenten noves i irrepetibles oportunitats...

La «resistència» a qualsevol forma de prevaricació i de discriminació (sigui sarda o italiana), exigeix l'aliança i la unitat de tots els estaments socials, polítics, sindicals, culturals i esportius; o sigui, de totes les forces progressistes, radicals, moderades, democràtiques d'un determinat poble.

La història, sobretot recent, ens ensenya, doncs, que tota «resistència», ha de ser transversal a tots els estaments socials, per tal d'arribar a una victòria compartida, «nacional». Això ens ho ensenya la resistència partisa-na a Itàlia, sota el feixisme i la resistència catalana sota el franquisme, just per fer alguns exemples propers a nosaltres.

Aplicant el concepte en qüestió a la causa en què són compromeses totes les entitats que treballen per a la salvació de l'alguerès/català, cal trobar una línia d'entesa compartida, que vagi en la direcció de fer un canvi radical d'estratègia. Per dir-la amb Joan Argenter, també «els algueresos han de fer l'esforç de saber-se “imaginar” com a part d'una comunitat lingüística més àmplia i els catalanoparlants d'arreu han de saber actuar amb reciprocitat» (Argenter, 1998, 134).

En aquest moment de la història ciutadana la contradicció més greu és que l'Ajuntament de l'Alguer s'ha despul·lat, gràcies al dictamen de l'article 9 de l'Estatut, de les responsabilitats que li pertocuen, tot delegant a altres ens públics i privats els seus propis deures institucionals. Per què hi ha hagut un així gran silenci entorn a aquest punt? *Qui prodest*, dirien els nostres clàssics?

A l'Alguer l'única revolució democràtica possible és vinculada a un acord operatiu entre totes les entitats culturals i no a una cooperació cultural unitària per tal d'arribar a pressionar l'Ajuntament de l'Alguer per a reformar urgentment l'Estatut municipal i, específicament, el seu art. 9.

L'Alguer és un ajuntament que obra dins de l'esfera jurídica de l'Estat italià, de la Regió autònoma i de la província; és dins d'aquesta esfera institucional que es poden i s'han de posar en marxa les vies de sortida, com a resultat d'un natural procés democràtic intern a la mateixa comunitat, car l'Alguer avui com avui no necessita ni de mentors ni d'apòstols, sinó de renovades actituds personals i institucionals ciutadanes.

Per això, si no és ja massa tard, vull arriscar-me a proposar una idea-projecte sobre la qual treballar, mirant, amb la deguda òptica, el model de normalització de la llengua actuat a Catalunya (i amb el temps estès a totes les ciutats i viles del Principat, de les Illes Balears i del País Valencià i posat en marxa pels relatius governs autonòmics i ajuntaments).

Aquell model va ser un projecte ambiciós que gaudí de l'assessorament de les màximes institucions acadèmiques i polítiques de Catalunya i de lingüistes, filòlegs, dialectòlegs i de sociolingüistes com ara A. M. Badia i Margarit, Joan Veny, Francesc Vallverdú, Joan Martí, Joan Argenter, Aina Moll, Miquel Strubell, Isidor Marí, Carles Duarte, etc. Els resultats d'aquella empresa institucional implicà el compromís de tots els sectors governatius, polítics, socials i culturals de Catalunya. El català tornava finalment a ser llengua d'ús públic habitual, vehicular a tota retolació viària, programes de ràdio i televisió, pel·lícules, impresos, entrevistes, llibres o publicitat, també tornava a ser llengua (encara testimonial) als tribunals, d'educació i ensenyament, de teatre, de manifestacions culturals i folklòriques i sobretot emblemàtica de la màxima institució autònoma (la Gene-

ralitat i el Parlament de Catalunya) i municipal (a partir de l'Ajuntament de Barcelona) i més en general de la vida política catalana.

Parlo d'un fet nacional català encara avui en marxa, d'un muntatge que ha fet passos de gegant en la transmissió intergeneracional de la llengua, en l'àmbit de tots els sabers gràcies en bona part, també a la tasca de l'Institut d'Estudis Catalans i, molt específicament, de la Secció Filològica; però també de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, de l'Institut de Sociolingüística Catalana, etc.

No podem, evidentment, comparar aquesta situació amb la de l'alguerès (ni molt menys), ni aquesta última amb l'especial tutela que té l'aranès per part de la Generalitat de Catalunya (Vernet, 1991: 29) perquè, tot i el nou marc jurídic —aparentment més favorable al seu suport com a llengua «minoritzada» d'una minoria de l'Estat italià—, el món de les relacions comercials i professionals, dels mitjans de comunicació, de l'Administració municipal, de l'escola pública, del lleure, del llibre, de l'esport etc., veu l'italià com a llengua hegemònica. Els suports institucionals, financers i estructurals de l'Ajuntament en aquests darrers vint anys han estat senzillament testimonials i escassament productius i no sempre concedits amb «justícia distributiva». Causa aquesta, no última, d'un protagonisme associacional positiu per una banda, egocèntric i mútuament incommunicable per l'altra. [nota 8]

Tot i això, les perspectives a les quals miro tenen uns mínims factors de reversibilitat força interessants i esperançadors: passatges obligats davant dels quals ningú pot fer orelles de mercader!

De fet, l'interrogant que em poso de fa temps és: «què podem fer nosaltres, com a ciutadans de l'Alguer, per a la salvació de la nostra llengua, la seva normalització i la seva modernització?»

Miquel Strubell, en un simposi a l'Alguer del 26-27 d'abril 2002, va dir rotundament a tal propòsit: «Una adequada planificació lingüística ha d'actuar en els punts que obstaculitzen l'ús de la llengua. A més de la voluntat individual, la voluntat col·lectiva és crucial. La voluntat que la llengua sobrevisqui i pugui complir diferents funcions socials cal que arribi al conjunt de la societat, i als seus representants polítics, com a objectiu socialment assumit i legítimat» (Strubell, 2002; veg. també Williams, Nelde, Strubell, 1997: 145-186). Però, també és suggerent la idea d'*Un marc de concertació d'estratègies per a la normalització lingüística* desenvolupat per Isidor Marí a propòsit d'*Interculturalitat i Llengua* (Marí, 1998: 211-221).

Evidentment, la «qüestió algueresa» és complexa (molt i molt més del que sembla), i tots ho sabem, però la sociolingüística catalana d'aquests darrers 25 anys m'ha produït força reflexions, que amb aquest apartat sin-

tetitzo i poso a l'abast de tothom, perquè comenci finalment una lleial i honesta reflexió sobre la situació actual de l'Alguerès i les perspectives de futur.

Abans de tot cal partir del poc que ofereix el marc legislatiu estatal i regional.

Traduint, amb conceptes senzills, aquest propòsit em sembla, doncs, urgent i necessari assenyalar a totes les ja esmentades associacions que treballen a favor de l'alguerès, la urgència de formar una comissió unitària per a la normalització de l'alguerès, *conditio sine qua non*, per als ulteriors passos institucionals adreçats a l'Ajuntament de l'Alguer. És evident que per a una més apropiada funcionalitat els grups de treball, en el si de la Comissió, es constituïrien d'acord amb la formació i especialització de cada membre. Crec que sigui important subratllar que de les diferents funcions de la Comissió una de les més urgents és la de promoure l'ús del català en la vida quotidiana, oficial i no oficial, i de proposar al competent Assessor les actuacions que considera necessàries en l'exercir, cadascú, de les seves competències. No es tracta, doncs, de renegar de tot el que les associacions han produït amb força bona voluntat, amb una inversió notable d'esforços personals i de diners privats i públics, sinó de portar a unitat el que s'ha produït i abatre la paret que, com el mur de Berlín, separa tota comunicació entre les mateixes associacions, com una mà que ignora l'existència de l'altra. Construir una plataforma unitària d'alt perfil, tot respectant la individualitat i la labor de cada entitat, és l'imperatiu que tothom s'ha de posar per tal de superar l'antic, però sempre actual refrany de la història: *Dum Romae consulitur, Saguntum expugnata est.*

Estic d'acord amb Joan Martí que la solució dels problemes que afecten l'alguerès no es resolen només amb l'escola i amb la consecució dels relatius nivells, sinó amb una planificació lingüística que vertebrï la qüestió de l'alguerès amb una obertura visual de 360 graus (Martí, 1992: 92).

Avui, les mudades condicions legislatives aconsellen a tots de trobar un motiu de «resistència» comuna, car el temps no juga a favor de la nostra turmentada llengua; consegüentment, la susdita Comissió hauria de trobar la màxima i prioritària convergència en reivindicar al Síndic de l'Alguer la revisió integral de l'art. 9 del vigent Estatut (veg. títol VIII, art. 110, «Modalitats»: «Les deliberacions de revisió de l'Estatut són aprovades del Consell municipal, amb les modalitats citades a l'art. 4, paràgraf 3, de la llei 8 de juny del 1990, núm. 142»), substituint-lo amb la proposta següent (es tracta d'un esborrany obert a tot perfeccionament i integració. El fi principal (però no únic) d'una aital reforma és que, independentment de la ma-

joria que governa, la «política lingüística» de l'Ajuntament tingui continuïtat en el temps. A aquesta alta funció de control és diputada la Comissió unitària per a la normalització de l'Alguerès):

«Títol nou: "Tutela de la llengua i de la cultura catalanes de l'Alguer":

1. En conformitat amb els principis aollits de la Comunitat nacional i internacional (resolucions del Parlament Europeu de 30 de novembre de 1987, sobre les llengües i cultures de les minories regionals i ètniques; de l'11 de desembre de 1990, sobre la situació de les llengües a la Comunitat; del 9 de gener de 1994, sobre les minories lingüístiques i culturals de la Unió Europea; de la Carta Europea de les llengües regionals o minoritàries, adoptada com a convenció pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 25 de juny de 1992, i, de la Declaració Universal de drets lingüístics, proclamada a Barcelona el 6 de juny de 1996, amb respecte a la llei marc de l'Estat italià núm. 482 i particularment la de la Regió sarda núm. 26, art. 2, c. 4: «*La medesima valenza attribuita alla cultura ed alla lingua sarda è riconosciuta con riferimento al territorio interessato, alla cultura ed alla lingua catalana di Alghero...*»), lo Municipi se propon de tutelar amb adequades iniciatives administratives vàlides en tot el territori municipal la llengua, la cultura, les tradicions socials i religioses del poble de l'Alguer, segons quant previst per un «*Pla de Normalització lingüística de l'alguerès/català*». Aquest pla serà redactat en un termini màxim de sis mesos.

»2. A partir d'aquesta primera fase de reforma estatutària, es crea un nou assessorat («*Assessorat per a la promoció de l'alguerès/català*») que gestiona un pressupost autònom, sense excloure els eventuais recursos instrumentals o econòmics d'entitats benèfiques privades o públiques, nacionals i/o comunitàries. A l'intern del mateix Assessorat es constituirà un complementari «Departament» per a la consecució de les finalitats previstes en el c. 1.

»3. El nou Assessorat vertebrarà, mitjançant la susdita Comissió unitària, un «*Reglament per a l'ús de l'alguerès/català*» del qual proposo en nota un esborrany com a base de discussió i de perfeccionament unitari. [nota 9]

»4. Dins del susdit departament, es constituirà, a més, un *Servei Local d'alguerès/català* amb funció d'assessorament i de posada al dia del susdit Reglament, amb la indispensable assistència i col·laboració retribuïda de tècnics amb reconeguda i específica experiència, assenyalats per la susdita Comissió unitària.»

La reforma haurà de ser duta a bon port possiblement dintre del 2008, per tal que la mateixa pugui ésser operativa ja des del 2009. Mentrestant, la susdita Comissió unitària per a la normalització de l'alguerès procurarà d'asolir les prioritats següents:

- a) **La realització d'una gramàtica situacional de l'alguerès.** Es tracta d'una gramàtica bàsica i polimòrfica, destinada a les classes tercera, quarta i cinquena de les escoles primàries. Parlo d'una eina àgil, de fàcil aprenentatge per a nois i adults, que contextualitzi l'estudi del català normatiu, i alhora sigui apte per a la divulgació i recuperació de les formes pròpies tradicionals, així de l'alguerès antic com del modern, igualment als aspectes morfològics, fonètics i lèxics. La mateixa serà acompanyada per un glossari que inclogui l'estàndard oral de l'alguerès formal.
- b) **La realització d'una gramàtica normativa.** Es tracta d'una gramàtica vertebrada d'una forma superior per a les tres classes de secundària inferior, amb les mateixes característiques de la primera, però més aprofundida. Aquestes eines en un segon temps hauran de ser publicades, com tots els instruments pedagògics successius, a càrrec de l'Ajuntament alguerès per a totes les escoles públiques i privades del municipi.
- c) **La redacció del «Reglament per a la Normalització Lingüística de l'Alguerès».** La redacció i aprovació final del susdit reglament (com qualsevol altre treball relacionat amb la llengua, dut a terme per la dita Comissió) ha de tenir sempre el vistiplau del Ple de la *Secció Filològica* de l'IEC, a la qual l'Alguer hi té representació. Sols després el susdit canvi de l'art. 9 de l'Estatut Municipal, el «Reglament» podrà ser aprovat (o rebutjat) pel Ple de l'Ajuntament de l'Alguer.

Són aquests tres pressupòsits que entre les més nobles implicacions hi hauria les de restituir a l'actual idiolecte alguerès la dignitat de dialecte de la llengua catalana.

En conclusió, paradoxalment des del 1991, o sigui des de quan fou aprovat l'estatut, ja existien prou condicions favorables per donar vida a un procés normalitzador de l'alguerès/català.

Atès que quinze anys —en aquest sentit— s'han gairebé perdut, el que no s'ha perdut són encara algunes oportunitats cabdals. De fet, resulta que l'Ajuntament és el major accionista del consorci del port i de l'aeroport de l'Alguer. Sota la seva jurisdicció cauen els dos grans i importants hospitals i serveis clínics; encara sota la seva jurisdicció administrativa depenen les escoles infantils, primàries, secundàries inferiors i superiors; tot l'aparat burocràtic, executiu i d'ordre públic municipal de la ciutat. A més, no hi ha cap cadena comercial que pugui fer la seva feina sense la llicència del municipi, així com bancs, correu, serveis generals, activitat artesanal, petit co-

merç, hotels, bars, restaurants, agències turístiques, parades dels mercats municipals, etc.; així com també les estructures culturals sotmeses a la seva jurisdicció com ara museus, arxius, biblioteques, teatre, auditorium, camp esportiu, palestres, retolació viària municipal, monuments prehistòrics i històrics, cadastre, etc.

Quan els ciutadans i les ciutadanes podran veure vehicular la seva pròpia llengua a tota etiquetació, retolació i promoció interna megafònica dels productes (a tot gran magatzem), feta també en alguerès/català; quan assistirem als anuncis dels vols que arriben i marxen de l'aeroport de l'Alguer cap a totes les destinacions europees també en alguerès/català; quan les guies per a les coves de Neptú i per a tot monument arqueològic del territori faran servir també l'alguerès/català per descriure les esmentades emergències prehistòriques; quan veurem la recuperació de l'ús normal de l'alguerès entre les noves i velles generacions; quan tot ciutadà —per dir-la amb el rei Pere III— podrà alegrar-se del privilegi de ser habitador de l'Alguer i amb un aital *estatus* poder fer oposicions a tot ens públic dels Països Catalans —i viceversa—, podríem començar a creure que la tasca col·lectiva de totes les associacions i de l'ajuntament alguerès no ha estat inútil. Si a aquests exemples afegim les oportunitats adjuntives que ens ofereixen els vols a baix cost de la Ryanair, el terciari avançat i la tecnologia Internet per a la intensificació dels bescanvis econòmics, laborals, socials i culturals de Sardenya amb tots els Països de llengua catalana (Strubell, 2002), podríem dir que la pau, la intel·ligència i voluntat polítiques haurien fet recuperar, dins d'un termini relatiu, l'ús social de la llengua d'una mort lenta i inexorable, i guanyar una posició de prestigi econòmic i cultural dins del context sard i europeu. El futur de la llengua, comença d'aquí, fent-lo i fent-lo servir, més que parlant-ne.

NOTES

1. Vet aquí l'esmentat *Fòrum* sobre el lema: **Escrivim, parlem i defensem l'alguerès**, dins el diari telemàtic amb adreça: Alguer.it® Forum / Escrivim, parlem i defensem l'alguerès.

El debat fou provocat per un molt respectable exsíndic de l'Alguer, Enrico Loffredo. Crec que aquest tingui prou motius de reflexió sigui per les qüestions tractades, sigui per l'alguerès usat per tots en el debat. Ara bé, el *Fòrum* que és encara en curs ocupa molt d'espai; consegüentment em limito a evidenciar-ne uns fragments de debò prou suggerents de l'estat actual de la qüestió, quant a no adeptes.

La primera intervenció és d'Enrico Loffredo del 22.9.2005, h. 1604

«Vulgariva aprofitar de aquest forum, per iniciar una discussió sobre lo futur de l'alguerès. Io penso que già qualqui un ma digarà, cosa mos interessa?, es una cosa que riguarda altres Tenim de esser coscients que si l'alguerès es arribat finze a mosaltres es perché hi ha estat gent que lo ha amat, sobratot a nivel popular. No fer arres per conservar-lo es un offesa an aquesta gent, los nostres avis. Tenim un patrimoni lingüístic secular, que mos distingui del los altres en Sardenya, i en qualqui modo també dels catalans, avent els algueresos desvilupat una llengua que manten la seves raguinas catalanes, ma ha pres una viada diferenta en quante es estada influenzada de sardismes i italianismes, però com un miracle ella ses presentada vive finze avui all'inici del segle XXIº.»

Respon Croatatalà el dia 24 de setembre 2005, h. 01.12

«Enrico, Felicitats pel teu esforç. Malauradament em temo que hi ha molta feina a fer, perquè només parlant, poca cosa s'arreglarà. Per què no intentes posar-te d'acord amb altres algueresos, i feu trobades en que només es parli alguerès? Un dels grans problemes que teniu és que ja no empreu la llengua quan parlu entre vosaltres. Una bona mesura seria reprendre la confiança per utilitzar-la davant persones desconegudes.

Una altra bona mesura seria identificar, d'alguna manera, els establiments a on es parla català. Podries intentar organitzar una campanya o demanar-ho al Síndic. Ànims!!!!

Respon Enrico Loffredo a croatatalà el 24.9.2005, h. 09.21

«Tanta gent all'Alguer treballa de tantes anys en silenci i umiltat i sacrificic, i no demana res, sol de esser deixat treballar, son escara massa pocs, a front del treball que sa tingariva de fer, ma no sa fermen vanan endevant a defençar lo patrimoni que i han deixat los avis.

Dit això è trobat en la resposta de croatatala, un'idea que ma gira al cap de tanta temps, io l'havia pensada come «punt de resistència», cosa voliva dire, partint dels botiguers sa pugariva dar un certificat de qualitat, an aquelles botigues que respectin algunes cose fundamentals, per fer un exemple, que quant una persona entra la primera cosa que sa fa es lo salut, «bon dia o bones tardas», que tenguin almancu lo 50% de personal que parli alguerès il 100% que lo comprenguin, que tenguin las listes dels preus i de les offertes en dues llengues italià i català, i aixi aviat, no es res, no costa res, ma pot esser un escumenzu de la riapropiació de la nostra llengua. Io no fas assai affidament all'istitució pubblica, si vol sa mogui com creu millor, allo que volgariva d'ellos es una politica lingüística, que no sigui delegada a qualqui associació ma que venguin dirigida directament de un ofici dell'aministració pubblica, això sigariva mes util, per evictar contrastes i treballs dobles. Allo que volgariva son mes pocas influencias de la entitat catalanas del principat, sobre las nostres coses, un fet es adjudar-nos i encoragiar los esforços que aqui tantas persones fanen, altro es que entervenguin, per impulsar visions e modus de fer, que poden fer sol dan, fent alluinar mes la gent dell'alguerès. Qui vol intervenir sa

tingariva de dimenticar, per un moment, del ditxiu català «qui paga 'mana», las coses tenen de seguir el seus temps, e dit a qualqui amic català que «no trobarà un algueres que sa seu sincerament a la taula, ma na trobara tants que sa seun a la mesa», i aquellos que sa seun alla taula podran esser solament «cutxius (gossos) de estergiu».Una mà es agraida, un tentatiu de colonizació, no mos pot enteressar.

Encara Enrico Loffredo el 5.10.2005, h. 16.15

Entes as a la televisió, Catalan Tv:

Canonades (traduició tubus de alga); Vaga (traduició: sciopero); Parats (traduició: desviats).

È posat també la traduició en algueres, vist que se trata de paraulas catalanas. A que serveix tot això, parlem come manjem, no serveix que fem altres danys a una llengua que es quasi morta.

Encara Loffredo el 7 10. 2005, h. 17.05

Ma pareix que estem fent qualqui pas endevant. Qualqui un en aquest forum, també al las altres discucionc, escumenza a saludar en algueres, altres s'atrivin a escrivir en algueres, totes coses apreziabls i emportants, som vius, l'algueres non serveix sol per frastomar, pot servir també per escrivir entre mosaltres, per mos saludar, aixi com sabem fer, senze por de esballar, senze mestres que sabin tot. Qui vol millorar i emparar i son les escoles que serveixen per això.

Continuem i anem mes enlla.

Encara Loffredo el 8.10.2005, h. 16.28

Sempre sobre catalan TV això entes air 7/10/05: «vegada» (è sempre entes diure «volta», també si es una paraula de derivació italiana, come tantes altres que emprem en lo lingatge corrent).

A proposit é entes també lo nostre sindic que dieva «vegada» en dichiaracions oficials. Ma pareix que la frana continua.

Enrico Loffredo respon a Tore Marrosu, el 10.10.2005, h. 13.26

No pot esser la por del treball que mos pot fermar, lo que mos pot dar enfadu, son aquelles persones o istitucionc que qualqui volta sa posan de travers i non fanan fer las coses que tenene de esser fetes «lo cotxiu dell'orturà que non mengie i no dieixe mengiar» [...].

Dit això trobem las coses utils que se poden fer, coses petites no grands projec-tes, que serveixen sol a gastar moneda, i trende pocs resultats. Si, hi ha tanta feina de fer, contiunuem a fer-la per qui la fa gia i ascumançem per aquellos que volen dar una mà. Los llocs aunti sa parla algueres i son, istitucionc aunti sa parla algueres i son, tots crec que siguin obertas a tots, la triada la te de fer cada un de mosaltres, per verificar aunti sa fa mes treball productiu en defensa de l'algueres. Espere que també los algueresos intervenguin an aquest forum, dient sincerament lo que pensen, sa pot escrivir també en italià, mosaltres lo compranem lo mateix.

Intervé contextualment Marrosu en italià: «Io ho un'amico che nel suo negozio ha messo i cartellini dei prezzi in catalano e in italiano.

Perchè noi algheresi non decidiamo di comprare solo dove si parla algherese? Facciamo un passa-parola e così ne trarrà vantaggio anche questo mio amico. Bye».

Peter escriu a Loffredo el 10.10.2005, h. 15.51

«Iscusciate unu paghu ma proitte non faeddadese e iscrividese in ittalianu? Deo non de cumprendo nudda de Aligheresu».

Loffredo respon: «Bon die, per mia fortuna en casa mia de patit è emparat tre llengues, lo sassares, lo sard, l'algheres, i l'italià, i aixu mes estat assai util de gran quant é emparat també l'ingles l'espanyol il frances, parla i escrivi con t'agrada, i cerchere de ta comprendre, ma ta responderé sempre en algheres. Dit aixu siguari-va bo que cada un quant arriba a un país che l'aculli empari la lengua, les tradicions i la cultura del lloc, com demandem que fassin los arabos quant arriban en Italia, es un arricchiment personal, que no guasta».

Lluc escriu a Loffredo l'11.10.2005, h. 13.06

Enrico, el meu algheres escrit és tan pobre, ma te vol diure que tinc las tevas mateixas opinions a damunt de la utilizació del algheres coma llengua dels algheresos. En el meu petit te poc garantir que fas de tot per fer aprenda alguna paraulas algheresas a chi algheres no ès i que amb los algheresos parlants ampr una unica llengua, la nostra.

a la redació da alguer.it un invít a una secció en llengua algheresa.

A mos veure lluc

Txu Pauricu escriu a Loffredo el 10.10.2005, h. 19.19

[...] Questo ed altro scive LLuc. Mon petit, petit ami' ton parler es tre's bien e bon je t'aime moi non plus. je te cumpriendo parce que je suis poligrot pero'an bona amistat ta vul dira che l'Algares coma l'ascrius tu fa' l'aschifu. O palas com mengias y ta cumpranem toz o descia pelda. Tinc las tevas, ma cosa vol dira. Folzis an Ingres vurivas pala'? Watt you think about. Dascem a Enrico Loffredo que el l'ascriu massa be'. bonyour mon ami.

Loffredo escriu el 14.12.2005, h. 16.22 sobre la «identitat».

Bones tardes

Sa parla sempre mes d'identitat, ma cosa es per mosaltres algheresos, i sobretot tenim ancara identitat, o l'havem perduda? Aqueixa es una demanda que ma fas d'un poc de temps. A voltes resixix a da una resposta positiva, ma son mes les negatives. Vol provar a reflectir a veu alta per comprendre si esball o si hi ha altra gent que la pensa come mi. Provem a pensar a una cosa que uneix tots els algheresos, qualqui cosa per la qual siguerivem dispostos a dar lo nostre temps, la nostra moneda o la cosa que no donguerivem a ningù percosa es lo simbol de la nostra comunitat. Lo territoriu?, la marina? les costeres? la llengua? les muralles? lo centre

historic? lo hospital? la bandera? així per fer sol qualqui esemple, craieu que per qualche una de aqueixes coses tots los algueresos siguerivem dispostos a fer sacrificis, per no las perder. Tenim qualche personatge hi havem tingut qualche u per lo qual podem diure, si aqueixa persona ha dat assai a l'Alguer, i riconoixem també de mort los merits que mereix. Basta pensar que per recordar amb riconoixencia qualche u son tinguts de venir «els amics de l'Alguer» de Barcelona, als quals va el meu rengraçament, per mos recordar que Clavellet, Palomba, Pais son estats personatges determinants de la cultura algueresa, probabilmnt tinguerm de aguardar que «els amics de l'Alguer», mos facin recordar de Catardi, de J. Sanna, i Sari i altres, aixó per diure que no reseixim a dar valor al fills de aqueixa ciutat percosa sem massa empegnats am les nostre raguelles, tenen de venir de fores per fer-lo. Tenim una llengua, original derivada del català, ma no fem arres per defensar-la, o almancu fem assai poc il mes de les voltes mal, ma l'italià es dominant, quant tenim de fer estudiar los nostres fills i fem emparà l'engles, o lo frances, i així capita que en les hotels quant venen clients catalans sa parli engles i no algueres. Lo mont d'Olla s'estat deturpat d'una cava desastrosa, sote los ulls de tots senze que la majoria de mosaltres diguessi arres, les costeres venen privatizadas, senze alguna recalguda de treball o economica a tota la comunitat, ma sol per lo goig de pocs, senze que se alzi la veu per diure «es cosa nostra, es de tots», tenint por de les reacciónc de qui mos treu l'aria, la marina, les platges les belleses del nostre territori. Tenim una activitat cultural viva i presenta, també si dividida, però no suficiente als manesters de la ciutat. Tenim asiendes afermades al camp agricol com la Sella e Mosca, la cantina de S. Maria la palma, l'oleifici de S. Julià, tenim asiendes lidere comercials com la Delta coop, tenim la mes numericament emportanta presencia de impresaris privats sards-algueresos nel sector del turisme ciutaden, tenim una determinant i forta presencia nel sector de les construccions, que però no reseixi a eixir fores de la ciutat. Totes activitats que no son però suficientes per dar treball a tots los algueresos, que en tenen necessitat. Tota aixó no mos porta orgull d'esser algueresos, de fer part d'una comunitat empresarial i cultural viva, ma que necessita de support i solidaritat, no aixó mos fa gelosos, tot allo que fanen los altres son purqueries (no que qualqui volta no sigui ver!), però no reisixim a trobar un fil comùn en tot aixó per puguer diure «jo so orgullós d'esser algueres percosa ...». No hi ha impresa economica capac d'atirar enteressos de foristers si no per mos rapinar i despres per sen anar senze dire manco gracias. Aqueixes son les ideas que ma giren dintre lo cap, qual'es la nostra identitat? com pot fer una comunitat a trobar acordiu i sobretot abiectius condividits de tots. Sem una somma de individuos, ma no sem una comunitat o almancu avem perdut de esser-la. No hi ha projecte de aixó, com podem pensar de creixir aixi? És temps de acabar-la, i de trobar torna un camí condividit que faci creixir la nostra comunitat, que dongui esperancies als nostre joves, que no siguin sol aquelles d'emigrar o d'un posto de treball a un supermarket. La mia generació ha fet allo que ha fet, i si la situació es aqueixa crec que qualche colpa la tenim també mosaltres. No baste la idea personale o d'un grup de persones, si aqueixa no diventen la idea i l'objectiu de la majoria de los ciutadens. Jo crec que les potencialitats hi son, que l'orgull d'esser algueresos te d'es-

ser tret fores, que sigui temps de fer un projecte per aquesta ciutat, pensat i discutit de tots los algueresos, i fabricat die per die de aquellos que reseixiran a posar ensieme la gent, sobretot los joves, lo futur es en les mans vostres.

Excusame de aquest esfogo, vuliva dire tantes coses, ma al mateix temps voli-va escrivir poques rigues, lo resultat es estat diferent dels proposits.

Loffredo respon a «giorno» el 14.11.2005, h. 08.47

«Bones dies,

per giorno—, hi esta qualqui restaurant que ha fet lo menu en algueres, també si crec que i sigui qualqui problema per algunes paraules que ampren a l'Alguer, com "l'insalada", que vosaltre crec avisau "ensiam", i altres paraules que sa ampren sol a l'Alguer, que son de derivació italiana o sarda. Ma tretes aquestes paraules reixim a mos comprendre. Encara forsis no hi ha coixència de les possibilitats i oportunitats que poden dar al turisme, ma a tots els intercanvis culturals i materials lo parlar ei l'escrivir en algueres, ma crec que a poc a poc i si dura lo vol de Rayanair, les coses cambien. Lo problema mes gran de l'algueres es que sa parla sempre mes poc entre la gent, forsis qualqui u de mosatres ha emparat a escrivirlo també mal, com lo fac jo, ma allo que sa esta perdent es la trasmició oral, que vol poder diure la fin de la nostra llengua. No bastan quinze minuts de telenotícies que cada die, per due voltes, catalan tv trasmitti, per pouguer recuperà, sobretot, si qualqui volta se ampre lo català normalitzat al posto de l'algueres. Quant han provat a trasmtir les "soup opera" en català, o els cartons (dibuixos) animats, crec que i sigui estat un fracac, perque ningu compreneva allo que sa dieva, en modo massa llestr, i per mosaltres comprende es un problema. Allo que sa fa es poc, o mes precisament no es suficient per afrontar la gravitat del problema»...

Gincheta s'introdueix a la discussió el 14.11.2005, h. 11.49

In Via Mattei c'è un «frutta e verdura» che ha adottato il sistema dei cartellini bi-lingue: tutti gli ortaggi e la frutta sono indicati con caratteri grandi in algherese e con caratteri più piccoli in italiano.

I clienti gradiscono e ... apprezzano con simpatia. Adios

Loffredo respon a gincheta el 14.11.2005, h. 15.07

Bones tardes, crec que sigui un exemple de copiar de part dels botiguaius.

«Giorno» escriu a Loffredo 14.11.2005, h. 15.40

El català que utilitzin els mitjans de comunicació ha de ser el mateix que parlen i entenen els algueresos: l'alguerès. No té massa sentit emetre pel·lícules o cartons animats doblats al català central, perquè és un dialecte més dels que conformen la llengua catalana. També podria ser el català que parlen a Mallorca, a Perpinyà o a Castelló, però sols el català de l'Alguer resultarà familiar i entenedor als algueresos.

Els doblatges dels cartons animats, de les pel·lícules i totes les emissions s'han de fer en la variant dialectal algueresa, dins d'una correcció que no impliqui allu-

nyar la llengua del llenguatge comú i particular de L'Alguer. Per això no té massa sentit emetre programes en un altre dialecte que no sigui el dels algueresos.

Seria una bona idea que es creés una televisió 100 % en alguerés (no sé si ja existeix) que doblés pel·lícules, sèries, cartons animats, etcètera, sempre a la variant dialectal algueresa. Si a això que els valencians en diem «codony» els algueresos en diu «curom», aquest és el mot que cal usar amb normalitat.

Així es fa en altres idiomes. No és el mateix portugués el de les pel·lícules doblades a Lisboa que el de les pel·lícules brasilenyes, o l'anglès americà que el dels britànics. Tampoc és el mateix l'espanyol de les pel·lícules doblades a l'Argentina que el de les pel·lícules doblades a Madrid.

Jo sóc del País Valencià, i aquí els dibuixos animats i pel·lícules doblats al català per la Televisió Valenciana (quan en dobla) parlen valencià, la variant dialectal del català que parlem els valencians

Si no hi ha televisió 100% en alguerés, aniria bé que possessin un parell de pel·lícules o sèries al dia doblades a l'alguerés.

Va bé que els comerços posin els cartellets dels productes en català. Així sabem que la «llettuga» italiana és «insalada» a L'Alguer (aquí en diem «encisam», a Barcelona «enciam» i en alguns llocs «lletuga»). També aniria bé, penso, que hi hagués algun periòdic o revista amb informació local en català a banda de la revista L'Alguer. Alguna publicació adreçada al jovent de les escoles. La manera d'escriure ha de basar-se en la gramàtica del català estàndar, però deixant suficient flexibilitat per incorporar totes les particularitats lingüístiques de la parla algueresa.

En l'àmbit oral i popular l'important és parlar-lo i entendre'l. En aquest sentit aniria bé fer campanyes a favor del català en escoles i instituts.

Loffredo respon a «giorno» el 14.11.2005, h. 17.29

Bones tardes,

no puc que esser decord am tu. Els problemes que tenim a l'Alguer son sobretot de unitat sobre un protjete condividit de valoritsaçiò i defenca de la nostre llengua. Mirant aquest forum has pugut veure l'attejament que tenen algunes persones sobre l'algueres escritit, prove a pensar cosa suçaeix quant sa vol fer passar lo català normalitzat come algueres. Amb aixoo no vol diure que no tenim de emparà també el català per comunicar amb vosaltres del principat, ma allo que avui esta desapareixent es lo català parlat de l'Alguer, hi ja treballar per aixoo al momento mos done assai que fer.

«giorno» torna a escriure a Loffredo el 14.11.2005, h. 18.18

És exactament el que jo dic. S'ha de potenciar l'alguerés. Pel que veig la CatalanTV emet el 50 % en alguerés. Això ja és una passa endavant per recuperar la llengua. He mirat algunes webs sobre els programes de tv3 a la televisió de L'Alguer i diu que la gent segueix molt aquestes emissions. Si la gent hi està a gust va bé, però si la gent no entèn o no es sent a gust amb un català que no sigui el de L'Alguer, perquè li pot sonar estrany, el millor és que es potencii el dialecte alguerés, és a dir el català tal i com vosaltres el parleu. Estaria bé que hi hagués un equip de tra-

ductors que doblés pel·lícules a la variant algueresa. Així els algueresos, mirant pel·lícules en el català que parlen ells mateixos s'acostumaran i apreciaran més la seva llengua que si escolten una pel·lícula en un català que no els resulta familiar i al qual no hi estan acostumats.

Txu Pauricu respon a Marrosu el 14.11.2005, h. 18.56

Amic Tore Marrosu anti ses, peco' no ta fas mes antrenda? tu gia'l sas che ta vurem be' y ta rispettem, si calchi volta a qualchi u' isci una paraura andemes no es pe ta uffendra, ma s'aschelza, tu ses una palzona antirigenta y selca de soprassedere, aquest es un topic fet sighi pe diura cosas serias y qualchi volta puttanaras, doncas pel prai' feta antrenda. Avia pansat de ta ascriura que ta vurem be' a capo caccia, ma un milanés mus a andissipat, mira amic Tore si tonas ta dic chi es HubbaHubba, Peter, y Ginchetta pe' ara poi lus altrus mes anvant, y vist che iri so folzis ta dic tambe' chi es Tonino Alfonso asparant que non ma danunzi al catas-tu. Ciao Tore a presto.

«giorno» utent català escriu el 14.11.2005, 19.43

No havia escoltat mai parlar un alguerès. Ara que he vist i he sentit el Telegiornale en alguerès de Catalan TV ja sé com parlu. D'ara endavant miraré aquest programa per internet, i per a tot el que vulguin emetre en català em tenen a mi de televident. Caldria que milloressin una mica, això sí, el llenguatge escrit. «Discussió» i no «discuçió», per exemple.

Salutacions des de València.

«De Salses a Guardamar i de Fraga a l'Alguer»

gincheta (anònim) respon a «giorno» el 14.11.2005, h. 22.53

Si miras Catalan TV escolta sol com palan ma no ta prenghis mattana de creura a las puttanaras che diun. Adios

«giorno» respon a «gincheta» el 15.11.2005, h. 02.31

Tranquilla, Gincheta. Normalment no em crec res dels informatius, siguin en l'idioma que siguin.

Sóc traductor i professor de català, i ara estic estudiant els dialectes del nostre idioma. El que m'interessa en aquest cas és com parlen. Per això estaria bé que fessin també alguna pel·lícula o sèrie doblada a la variant algueresa, no al català central, que arribés cada dia a la població.

Aquí al País Valencià mirem la Televisió de Catalunya i estem acostumats més o menys al català central, però la Televisió Valenciana i les televisions locals emeten doblatges en valencià, que és el nostre català com vosaltres teniu l'alguerès.

Pense que cada lloc de parla catalana, en la mesura que siga diferent el dialecte que s'hi parli, ha d'usar amb normalitat els seus particularismes lingüístics. Si hi ha alguna paraula que en català normatiu no vos sona algueresa, canvieu-la per la que més familiar vos soni i més a gust estigueu. Si les pel·lícules i sèries en català central se vos fan estranyes, feu els vostres propis doblatges.

No sé si teniu en alguerés els cartells de les botigues, els senyals de tràfic, els cartells publicitaris, però aniria bé que fos així. A les llibreries suposo que es deuen poder trobar revistes i llibres en català i segur que hi ha algun barri on encara es manté de manera majoritària el català. A partir d'aquí podeu treballar per mantenir la vostra llengua, fent que tingui també una presència oral.

Quan dic això penso en el cas valencià, en què la llengua també avança en moltes zones cap a la desaparició per l'hegemonia, en el nostre cas, de l'espanyol. Els valencians també sabem què és veure en perill d'extinció la llengua pròpia, que és la mateixa que teniu vosaltres.

Salut!

«De Salses a Guardamar i de Fraga a L'Alguer»

«Lluc» s'introdueix el 15.11.2005, h. 10.33

Catalan tv ha anunciat que a la costura del carrer Matteoti las creaturas siguin cors de algueres-català i de ingles, sigui l'exemple del de montanjes, me pareix una bona iniciativa.

Loffredo respon a «giorno» el 15.11.2005, h. 12.03

Per giorno,

no sa ofènguin los altres que frequenten lo forum, crec que l'argument que tractem sigui de interes general.

La situació de l'Alguer es assai diferenta de aquella que teniu vosaltres en la Comunitat Valenciana i en Catalunya. Jo tenc la fortuna de poder veure les vostres televisiónc, sigui aquella della Comunitat Valenciana que aquella de tv3 que trasmittin sobre lo satellite, i vec les diferencies també sobre la programació en llengua catalana o catalana-valenciana, per mosaltres son somnius. Dit això, son de trende present almanco algunes coses:

1. Que la tradició de la llengua es estada tramitida a mosaltres verbalment i no escrivida, i tenim problemes greus de alfabetisació, com ha pougut veure en aquest forum, tambe de com escriv jo. Sem almanco dues generacions que no trasmittim la llengua parlada als fills.
2. Que no tenim una comunitat autonoma (Generalitat) que dongui support a mosaltres, i tots les esforces tenen de esser fets am les nostres forces.
3. La politica que fa l'Ajuntament per a mi es incomprendibile, ha delegat tot a l'Omnium Cultural de l'Alguer, aixi sa fanen corsos de català (no de algueres), sa fanen coses com la «costura», ounti com escriví «lluc», sa dona l'ensenyament de l'ingles i del català, per les noticies que tenc jo les coses non vanen assai bé, es un mic fracaç. L'ensenyament a les altres escoles (prodjete Palomba) es de una ora cada setmana, amb ores que tenen de esser tretes da altres materies amb accord entre els ensenyants, si no hi es accord no hi ha lliçons de algueres. Sa fanen corsos de algueres-català als dipendents comunals, ma no sa parla algueres en algun ofici.
4. L'única publicació que se fa en algueres a l'Alguer es la rivista l'Alguer, que

- qualqui mes enderrera ha publicat lo numero 100 (20 anys). Tenim qualqui llibre editat per «le edizioni del sole», hi esta també qualqu altra cosa, ma poca.
5. Hi estava una radio que trasmissiva sol en algueres, «Radio Sigma» ma de qualqui any ha fermat de trasmettir, Catalan Tv fa dos «telegiornali» en algueres siguit de la versió en italià, tot lo resto de la programació es en italià, tretes qualqui ora de cançonc alguereses i sardes.

I puguariva continuar encara per tante temps, am les coses que sa fanen o no sa fanen, e aquesta situació tenim de treballar, i creume es difiçil també triar de ounti tenim de escumenzar, i cada die tenim dubius si estem fent be o fent mal.

«giorno» respon a Loffredo el 15.11.15.12

Penso que l'ajuntament de L'Alguer s'hauria de preocupar de mantenir les tasques de recuperació de l'alguerés. Omnium Cultural pot fer una bona tasca a les institucions. No sé si Catalan TV té a alguna cosa a veure amb Omnium Cultural.

Si ensenyen alguerés a les escoles o on sigui estan ensenyant català. Però això no vol dir que s'hagi d'ensenyar principalment el català central, sinó que cal ensenyar el català que parleu els algueresos, l'alguerés, i que coneixeu amb aquest nom. Això han de saber-ho els algueresos i els catalans de les institucions catalanes a L'Alguer. Per a això caldria que algun lingüista adaptés a la gramàtica del català estàndar (aquest en el qual jo escric) el dialecte alguerés (no sé si ja s'ha fet això).

No es pot adoptar, òbviament, la gramàtica italiana, perquè l'alguerés no és italià. A l'hora de parlar-lo, cal que la gent estigui còmoda, que parli com vulgui. L'important és que el parlin. S'ha de pensar que hi ha molts àmbits d'ús i que no serà el mateix escriure en alguerés al president de la Generalitat de Catalunya que deixar una nota sobre la taula. No sé si fan moltes campanyes per la llengua allí a L'Alguer, però segur que aniria bé que possessin uns quants anuncis al cinema o a la televisió per promocionar l'alguerés. Podríeu fer una campanya pels comerços de la ciutat repartint cartellets amb els noms de les coses en alguerés i en italià o sard. Tot el que feu en aquesta direcció estarà bé sempre que tingui èxit i animi la gent a interessar-se per aprendre la llengua i la cultura de L'Alguer, sobretot entre els més joves.

Com deia, m'agradaria anar un dia a L'Alguer i que tothom, començant pels joves, parlés l'alguerés.

Encara «giorno» el 16.11.2005, h. 20.11

És possible que us sembli molt apassionat amb l'alguerés, i sí, en realitat m'apassiona. Heu de pensar que també és la meua llengua.

He tingut sempre interès de saber com es conservava en realitat el català de L'Alguer, però aquí no arriben tampoc gaire notícies de la vostra ciutat.

L'Alguer sempre ha estat per mi un racó molt romàntic, per estar aïllat dels altres països on es parla el català i per la manera característica que teniu de parlar-lo. A mos veure.

Loffredo respon a «giorno» el 21.11.2005, h. 09.15

Bones dies,

e lligit sol avui la «lettera aperta ai miei concittadini» feta de Ferruccio Macciota al seu jornal «la nuova vetrina» en ocasiò de la presentaciò del sou quotidià que ixirà a l'Alguer. Puc diure bona fortuna a Ferruccio, en la sua nova aventura editorial, però, senza esprit polemic, ma fariva plaier comprende mes be cosa vol diure quante escrivi «Il nome del giornale «Avui a l'Alguer, scelto in omaggio alle tradizioni storiche e culturali di Alghero. Ma è solo un omaggio perché Avui è scritto in italiano, e la linea politica di riferimento tende ad una espansione politica, sociale e culturale di Alghero in tutto il territorio circostante. Non possiamo continuare a restare isolati perché riteniamo di essere speciale e gli altro solo “sardi”» Jo come algheres parlant ma santeix un poc ofes de aquestes paraules, no ma so mai sentit isolat parlant i escrivint l'algheres, lo mes de les voltes è tingut aquesta impressiò per la estupiditat de qualqui nostre rapresentant, que ha cregut que sa ixiva de l'isolament rinunciant a la nostra cultura i les nostres tradicions. En aquest momento no tenim necessitat de omenatges, ma de impegnos serios en defensa de la nostra llengua L'isolament es una questiò cultural, jo en casa mia vul parlar hi escrivir amb la mia llengua, que es diventada una llengua de minoria també all'Alguer, gràcies al fet que tenim de acollir tots espamparriats i emparar la llengua de tots, i ningù te de emparar la nostra llengua, ma pareix un mon el revés, això ma recorda les paraules de Pino Piras en la cançò «lo Foristè», que convit tots i en particular a Ferruccio a escoltarlo o lligir-lo, forsis pougurà trobar qualqui ispiraciò. Salut i fortuna, A mos veure

Loffredo respon a «giorno» el 25.11.2005, h. 10.35

Bones dies,

e llegit al jornals d'avui, que «il cervo sardo» no esta mes descompant, en deu anys la poblaciò es passada de 400 a mes de sis-mil unitat, això grazie all'intervenciò de la regiò sarda, que ha finançat aquest protgete. La cosa se pougueren rilevar gracies al fet que cinquanta persones entre guardes forestals i persones encarregades de l'universitat de Caller han fet lo rilevament. Bé no tenc arres que dire, es una bona cosa, allò que ma demano es quant la defensa de la nostra llengua i aquella dels sards, tingeran un atenciò equal an aquella de aquestos animals amb los corros, depen també de mosaltres triar si son mes importants els cervos o les nostres reguines. Salut i fortuna. A mos veure

2. pseudònim de **Olindo Guerrini**, poeta (Forlì 1845 - Bologna 1916) mort de tisi, publicà (1877) *Postuma*, versos els quals constituiren el manifest del verisme poètic italià. Més notícies es troben dins *Treccani*, Roma, 1970, V: 662.

3. Escriitora (Voghera 1851 - Cuneo 1916) fou autora de nombrosíssimes novelles per fulletons, contant històries emocionants i poètiques, de gran difusió popular i petit-burgesa. (*Treccani*, Roma, 1970, VI: 290).

4. De fet, *l'aljama* algheresa nasqué amb la conquesta de l'Alguer el 1354 amb 24 soldats jueus procedents de Castella, Sicília (5), Lleida (5), Calatayud (5),

Segorb (1), Mallorca (1), Saragossa (1), Toledo (1), Girona (1), Jérica (2) als quals seguiren llurs familiars per un total de 30/40 famílies, més o menys 150/200 unitats. A aquesta primera seguiren entre el 1362 i el 1411 altres due nombroses migracions. Una més conspícua, no militar, el 1370, igual a la primera per nombre de famílies, tot procedent del baix Lenguadoc. Finalment, la tercera, completà l'estructura cívil i religiosa donant vida als primers lustres del segle xv, a una de les més importants *aljames* de Sardenya. Vet aquí la seva composició: 51 famílies de Lleida, 7 de Tortosa, 2 de Marsella. Durant la segona i tercera migració hi van ser 6 corredors i secretaris, 12 representants de l'aljama, 3 metges, 15 mercaders, 7 rabins, 13 sastres. Aquest període coincideix amb la seva màxima expansió per un total de 800 habitants.

5. Encartament ve del ll. *CHARTA* «carta» (REW, 1866) veu de la qual deriva el verb cat. *encartar* i el seu derivat postverbal *encartament* amb el significat d'*empadronar* (DCVB, IV, 855.c.). La veu es troba atestada en la *Crònica de Jaume I o Llibre dels feits*, ed. de M. Aguiló, Barcelona, 1873, par. 404 del segle XIII.

6. Vet aquí un exemple de *Contracte d'encartament* del notari Domingo Pinna Capay del 6 de gener de 1710, vol. 1, *Protocolos*, cc. 65-66: «Lo Magnífich Antoni Ignas Murgia, lo present any Pare de Òrfens de la present ciutat, ab consentiment de Maria Santuchu, perçonalment trobada en esta Ciutat encartan, y en nom de encartament donan *simul et in solidum* a Ignas Santuchu fill de dita Maria Santuchu ab Juan Mele, habitador de esta ciutat, per espay, y termini de sinch anys, comensant de vuy dia present en havant, per admostrarli lo offissi de cirurgia, y barber, dit Ignas promet, y se obliga de servir bé, y llealment, sens fer frau, ni mancamet algú, tant en dit offissi, com y també en casa de dit Mele, y sempre y quant que lo dit Ignas se'n ixís per sa culpa; que en tal cas perde tot lo servissi que haurà fet y se se'n ixís per maltratament del dit Mele, que en tal cas aquell li pague, y done tot com si hagués acabat dita carta, la qual carta se fa tot a ús, y pràtica de la present ciutat, y donar-li, lo que se sol donar a semblants mossos de carta, segons lo estilo de lo que se practica haurà de present, per lo que ne obliga la huna part a la altra, y la altra a la altra ço és lo dit Mele, etc. [...], Antoni Ignas Murgia pare de Òrfans; Testimonis són lo Dr. en tots Drets Sebastià Sanna, y lo Alfery (Oficial que portava la bandera de la guarnició militar de l'Alguer) Juan Maria Cordella, Alguery, que lo ferman de llurs mans. *Actum* Capay Nottariis

7. L'expressió d'àmbit restringit (encara avui viva) al llenguatge agropastoral en negreta, ja havia entrat en la documentació algueresa a partir del segle xvii i es repetia freqüentment dins els *Registres dels Barranxells* (ASCA, b. 852, fasc. 58-1, *Registro degli estimi delle ghiande praticati dal Consiglio nei querceti di Valverde e Putifigari*, 1657-1675). Die 24 novembris 1675. Alguerii: «Fa relació en poder meu Nottari y Secretari infrit lo Magnífich Geroni Erras lo corrent any Sot-Veguer desta Magnífica Ciutat de Alguer, esserse transferits personalment en compagnia del Noble y Magnífic Dn. Gavi Olives, lo present y corrent any y arrendador dels salts de Vessos y Rudas y trobantse alli present (...) **machellaren** una **sacaya** de señal a orella **trunca** y l'altra **bogada denantis** [...] las vacas [...] de señal **rundinina** una orella y l'altra **escala denantis**, las quals [...] pastura Juan Antoni Contena y Anto-

ni Langun y las vacas Marti Arca y dihuen ser robba del Noble Don Enrique de Ro-caberti y Castelroy».

8. Heus aquí una petita mostra de finals de l'any 2004 fins al mes de març de 2006, treta del diari telemàtic www.alguer.it relativa a un conjunt paral·lel d'iniciatives que es poden definir gairebé especulars en l'esperit competidor:

ÒMNIUM CULTURAL:

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/3129/> «Ad Alghero una riunione per analizzare la situazione del 1° anno de «La Costura», iniziativa per la valorizzazione della lingua catalana: a metà ottobre è prevista la visita ufficiale del Ministro dell'Educazione della Generalitat de Catalunya, a dimostrazione dei solidi legami tra la città di Alghero e il governo della Catalogna (12.11.2004)».

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/3150/> «Al via l'insegnamento del catalano nelle scuole materne» (15.11.2004).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/4354/> «L'obiettivo di tale collaborazione, siglata la scorsa estate tra il Dipartimento di Educazione della Generalità della Catalogna, il Dipartimento della Presidenza della Generalità di Catalogna ed il Municipio di Alghero, consiste nella promozione dell'insegnamento della lingua catalana all'interno del sistema didattico della scuola algherese» (10.03.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5245/> «Una conferenza intitolata: «La situación de la llengua als diversos territoris de parla catalana» che sarà tenuta dal socio-linguista catalano Pere Mayans autore del libro «Redescobrir l'Alguer» (24.05.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5276/> «Nel corso della X edizione della Festa, gli studenti delle scuole dell'Infanzia, Primarie e Medie partecipanti al Projecte Joan Palomba daranno mostra del lavoro svolto durante l'anno scolastico, con recite, canzoni, poesie e giochi nella nostra lingua» (27.05.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5335/> «Alla manifestazione hanno preso parte gli studenti delle scuole dell'Infanzia, Primaria e Medie, pubbliche e private, i quali hanno dato mostra del lavoro svolto nell'ambito del progetto, con entusiasmo e partecipazione attiva, mediante recite, canzoni, poesie e giochi in lingua algherese» (2.06.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6127/> «Parlare e scrivere l'algherese nelle scuole», questo il tema del corso che si prefigge di offrire strumenti e strategie didattiche per l'insegnamento della lingua catalana di Alghero» (6.09.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6587/> «Com cada any, els cursos són gratuïts i s'estructuraran en 3 nivells: bàsic, elemental i intermedi, segons els diferents graus de coneixements lingüístics dels alumnes» (27.10.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6667/> «Joan Coromines: un home apassionat, una obra gegantina. Òmnium Cultural de l'Alguer inaugura la sua activitat anual amb una conferència del Prof. Carles Duarte» (3.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6695/> «A presentare la figura di Colomines, insigne filologo romanzo e tra i più grandi studiosi della lingua catalana, è stato Carles Duarte, filologo catalano che di Colomines è stato amico e collega» (5.11.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6736/> «El conseller primer de la Generalitat de Catalunya a l'Alguer. Bargalló s'entrevistarà amb diverses autoritats i presidirà la reunió de la Comissió de seguiment per impulsar l'ensenyament del català a l'Alguer» (10.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6869/> «Premi d'Actuació Cívica 2005 a la mestra algueresa Carmela Frulio. Ha estat distingida a Barcelona per la Fundació Lluís Carulla amb un dels premis d'Actuació Cívica en aquesta edició» (24.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/7655/> «Nel quadro delle attività proprie dell'Òmnium Cultural de l'Alguer, destinate a dare impulso all'uso della lingua e della cultura della città di Alghero, è stato avviato, nel corso dell'anno 2005, un «Laboratori de la Cançó Algueresa» (21.02.2006).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/7799/> «Sabato 11 marzo alle ore 19,30 nella Sala Congressi della Confraternita della Misericordia, via Giovanni XXIII, n. 66, si terrà una conferenza organizzata da Òmnium Cultural dal titolo «L'anatomia patologica de l'origen fins als nostros dies» (8.03.2006).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/9071/> Dimarts 1 d'agost del 2006 a les 21h al Teatre-tenda «Le Vele» de l'Hotel Calabona, lo Laboratori de la Cançó Algueresa, articulació interna de l'Òmnium Cultural de l'Alguer, organitza una tardada enterament dedicada a la cançó algueresa: «Nit de notes alguereses» (29.07.2006).

OBRA CULTURAL:

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/3806/> «L'encontre és estat bastant interessant i útil per presentar la situació en les diferents comunitats i denunciar la no aplicació de la llei N° 482 en diverses realitats. Carlo Sechi per la comunitat catalana D'Itàlia ha evidenciat la necessitat de realitzar a Sardenya una direcció general de política lingüística i un millor coordinament entre la llei N° 26 de la Regió Sarda i la llei N° 482 de l'Estat Italià» (27.01.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/4867/> «Anche ad Alghero come ormai vuole la tradizione le associazioni culturali: Obra Cultural, Escola de Alguerés, Confemili, periodic L'Alguer, in collaborazione con le edizioni Del Sole e il patrocinio del Comune di Alghero, festeggiano il «Dia del Libre i de la Rosa» (20.04.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5471/> «A l'acte és estat convidat el director de l'Obra Cultural de L'Alguer Carlo Sechi Conseller del Municipi de l'Alguer i membre del comitat capital de la cultura Catalana» (17.06.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/4266/> «A Barcelona se son reunits les institucions culturals de llengua catalana. Són intervinguts els representants de les entitats culturals: Enric Jové de la Societat Andorrana de Ciències, Vito Loi i Carlo Sechi de l'Obra Cultural de l'Alguer, Jordi Porta de l'Omnium Cultural de Catalunya, Antoni Royo de Acció Cultural del País Valencià, Pere Manzaneres de la Federació d'Entitats de Catalunya Nord, Joaquim Montclus de la Fundació Noesis de la Franja de Ponent. Únic absent a l'encontre Sebastià Frau de l'Obra Cultural Balear» (4.03.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6243/> «A l'Obra Cultural de L'Alguer el premi Jaume D'Urgell. El prestigiós reconeixement per la constant i llarga acció en favor de la llengua i la cultura catalana, valoritzant el patrimoni cultural de la comunitat catalana de l'Alguer» (21.09.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6744/> «Si è tenuta ieri sera presso il cinema Miramare la conferenza che segna l'avvio ai lavori della diciannovesima edizione delle giornate di interscambi studenteschi dei paesi di lingua catalana. A fare gli onori di casa l'assessore alla cultura Antonello Muronì e il presidente dell'Obra Cultural Carlo Sechi, mentre Joan Amoris per i catalani ha tenuto una relazione sul destino dei paesi di lingua catalana all'interno di una futura suddivisione Europea in regioni culturali» (10.11.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5352/> «L'organizzazione internazionale ha l'ambizioso progetto di dar vita a un coordinamento politico culturale di tutte le anime del nazionalismo progressista e ambientalista che possa rivendicare, in accordo con altre comunità europee senza stato, un proprio ruolo in un'Europa» (3.06.05)

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6877/> «Renato Soru e Carlo Sechi in terra catalana per il decennale della «Carta di Barcellona». Il Governatore della Sardegna Renato Soru, il Direttore Generale Fulvio Dettori e l'ex Sindaco di Alghero Carlo Sechi rappresenteranno l'isola all'importante avvenimento che si terrà questo fine settimana a Barcellona» (25.11.05)

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5284/> «Continua l'impegno dell'Obra Cultural a sostegno della catalanità di Alghero. Carlo Sechi ha tracciato un ipotetico scenario possibile a seconda dell'applicazione delle due leggi di tutela per la lingua e la cultura della nostra città: le leggi n° 26 regionale e la n° 482 nazionale» (27.05.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6089/> «Dimecres 31 d'agost la festa de la catalanitat de l'Alguer. Concert de cançons alguereses al Teatre Rina De Liguoro. Di-

vendres 2 de setembre conferència a la sala conferències de la “Misericòrdia” Carrer Giovanni XXIII, amb relators: Prof. Antoni Nughes - Prof. Carlo Sechi» (29.08.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6384/> «È arrivato alla decima edizione il premio a scadenza biennale “Josep Sanna” organizzato dall’Escola de Alguerés “Pasqual Scanu” e dall’Obra Cultural de l’Alguer, istituito per onorare la figura del grande algherese Giuseppe Sanna, sacerdote, rettore del Seminario Diocesano, professore di lettere al ginnasio e poi al liceo classico G.Manno di Alghero, uno dei fondatori della scuola di algherese, autore del dizionario catalano di Alghero» (7.10.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6229/> «El premi Canigó instituit al 1992 de l’Universitat Catalana d’Estiu amb la voluntat de homenatgiar una persona o entitat dels països catalans per l’activitat en favor de la promoció i difusió de la llengua catalana és estat assignat a l’Obra Cultural de l’Alguer pels 20 anys de constant activitat en defensa i promoció de la cultura catalana a la Barceloneta de Sardenya» (18.09.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6801/> «En el històric i monumental Monestir de Poblet en Catalunya se constituirà l’Heptàgon. A l’acte constitutiu seran presents els representants de les set comunitats europees de llengua catalana. Per L’Alguer intervindrà Carlo Sechi Director de l’Obra Cultural de l’Alguer, que serà acompanyat del President Vito Loi, i del Professor Salvador Scala» (17.11.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5046/> «Continua senza sosta l’infaticabile lavoro dell’Obra Cultural per favorire scambi e relazioni con le associazioni culturali delle terre di lingua catalana. Dopo la visita in città dei gruppi provenienti dell’università delle Baleari, della comunità valenciana e della Catalogna nord, arriva ora in città la corale San Sebastia dalla Catalogna» (6.05.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/5402/> «Tots els membres dels jurats, en representació de totes les terres de llengua catalana amb el president Josep Roig, han reconeixut a l’Obra Cultural de L’Alguer un rol fonamental per la valorització i promoció de la llengua i la cultura catalana» (9.06.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6646/> «Cursos de llengua a l’Escola de Alguerés “Pasqual Scanu”: Les lliçons començaran el 21 de novembre, i seran, a segons dels cursos, del dilluns al dijous a la seu de l’Escola de les 19,30 a les 20,30 (o amb horaris concordats amb les respectives classes)» (1.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6673/> «Gettate ad Alghero le basi per la creazione di un’isola culturale europea formata da Sardegna e Catalogna. Hanno dato corpo all’idea di promuovere concretamente scambi culturali nel Mediterraneo i due assessori alla cultura delle due regioni, Elisabetta Pilia e Caterina Mieras. Pre-

sentí entrambe all'inaugurazione della mostra allestita dall'Obra Cultural sull'architettura rurale nei paesi di lingua catalana» (4.11.05).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6758/> «(Bargalló) Si volem que el català serveixi per viure hem d'aconseguir que sigui una llengua simpàtica i moderna, no pot fer olor de naftalina o de passat. Ha de ser una llengua d'orgull», ha dit el conseller primer de la Generalitat de Catalunya» (12.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/6791/> «Al 2001 el premi era estat assignat a un altre alguerès Dott. Antoni Nughes, capellà, històric, cultor de la nostra llengua, Director de l'Escola de Alguerés "P. Scanu", cap redactor del periòdic "L'Alguer" i Director dels Béns Culturals de la Diòcesi de l'Alguer i Bosa» (16.11.2005).

<http://www.alguer.it/notizie/sardegna/7443/> «Relatori, importants experts della materia linguistica e giuristi del settore, fra i quali Carlo Sechi, direttore di "Obra Cultural" di Alghero. Introducendo le assise, Alba Canu ha ricordato l'attuale impegno della Provincia di Sassari nel rendere fruibile l'accesso ai benefici della legge 482. Applicazione disattesa sino ad oggi che ha reso vani anche gli effetti dell'altra legge, quella regionale, la 26 del 97 che finanzia per il 2005/2006 850 mila euro» (30.01.06).

<http://www.alguer.it/notizie/alghero/7728/> «Un'orchestra che rappresentasse la gioventù e la catalanità. L'orchestra giovanile dei Paesi di Lingua Catalana è nata con questo scopo, vale a dire quello di raggruppare giovani, dai 18 ai 26 anni, che potessero rappresentare l'arte musicale in lingua» (1.03.06).

9. Reglament per a l'ús de l'alguerès: esborrany. La idea de proposar aquest esborrany (pres com a mostra d'un dels tants reglaments posats en marxa a ciutats i viles de Catalunya) és relacionada amb el temps que s'ha fet curt per a tothom. Com es pot veure el dictamen reglamentari és escrit en català estàndard. El dia que es formarà la *Comissió unitària per a la Normalització de l'Alguerès* serà més fàcil fer les esmenes al text i als continguts legals del reglament en qüestió, segons un model gramatical «situacional unitari, emanació de la suara dita Comissió.

Capítol I: *de l'àmbit d'aplicació.*

Article 1

- 1.1.** L'ús de la llengua algueresa/catalana per part del Municipi de l'Alguer i dels organismes que en depenen —organismes autònoms locals, empreses públiques, consorcis, etc.— s'ha de regir pels criteris que estableix aquest Reglament.
- 1.2.** Les empreses adjudicatàries o concessionàries, quan actuïn per compte del Municipi de l'Alguer, i les d'explotació mixta s'han de regir pels mateixos criteris d'aquest Reglament, i s'ha de fer constar així explícitament en els documents contractuals.

- 1.3. L'Ajuntament de l'Alguer i aquests organismes i empreses esmentats compten amb el suport i l'assessorament del Servei Local de Català de l'Alguer, expressió de l'Assessorat per a la Normalització de l'Alguerès, per tal de fer factible el que determinen els dos articles precedents.

Capítol II: *de l'ús lingüístic general.*

Article 2

D'una manera general, el Municipi de l'Alguer ha d'emprar l'alguerès/català per a les seves tasques i relacions, amb les particularitats que resulten dels articles següents.

Capítol III: *de l'ús intern.*

Article 3

- 3.1. Les actuacions internes s'han de fer bilingües: en alguerès formal i en italià.
- 3.2. Les actes de les sessions que realitzi el Municipi en Sessió Plenària, l'Executiu i les comissions municipals s'han de redactar bilingües alguerès i italià. També s'hi han de redactar les actes dels diversos organismes autònoms locals, empreses públiques, consells i entitats amb personalitat jurídica dependents d'aquest Municipi.
- 3.3. Conseqüentment amb els dos articles anteriors, el Síndic i els assessors, així com també els serveis a aquests col·legats, en la seva actuació administrativa han de redactar la documentació bilingüe alguerès i italià.
- 3.4. Tots els impresos (estampats) utilitzats pels diferents òrgans del Municipi de l'Alguer s'han de redactar bilingües.
- 3.5. Els rètols indicatius d'oficines i despatxos, les capçaleres de tota classe d'impresos, els segells de goma, els mata-segells i altres elements anàlegs ha de ser escrits bilingües.
- 3.6. Les màquines d'escriure, les impressores dels ordinadors, els seus programes i tot el material adquirit per ser emprat a les dependències del Municipi de l'Alguer s'ha d'adaptar, en la màxima mesura possible, per al funcionament en alguerès formal.

Article 4

- 4.1. Els estudis, projectes i treballs anàlegs que el Municipi de l'Alguer encarregui a tercers han de ser-li lliurats de forma bilingüe, cosa que ha de constar en una clàusula del contracte.
- 4.2. El Municipi de l'Alguer ha de vetllar perquè les empreses territorials presentin la documentació bilingüe i perquè, en la màxima mesura possible, facin ús de l'alguerès en els béns i en els serveis que són objecte del contracte. Aquests requisits han de constar en el plec de condicions, dels contractes administratius que aprovi el Municipi de l'Alguer.

Capítol IV: *de les relacions amb els administrats*

Article 5

- 5.1. Tots els expedients administratius (pràctiques) del Municipi de l'Alguer s'han de tramitar en alguerès formal.
- 5.2. Quan l'expedient s'iniciï d'ofici, la tramitació s'ha de fer en alguerès formal. Sempre que qualsevol persona interessada ho sol·liciti expressament, se li han de lliurar els documents que l'afectin o li interessin en llengua italiana. En qualsevol cas, no s'ha d'interrompre la tramitació en alguerès formal.
- 5.3. Quan l'expedient s'iniciï a instància de part, la tramitació s'ha de fer en alguerès formal, però s'han de lliurar a la persona interessada els documents que desitgi en llengua italiana, sempre que ho sol·liciti. De la mateixa manera, qualsevol persona interessada pot sol·licitar expressament que els documents que formen part d'un expedient, que estiguin redactats en llengua italiana i que l'afectin o li interessin, se li lliurin en alguerès formal.
- 5.4. Les comunicacions i notificacions dirigides a persones físiques o jurídiques residents a l'àmbit lingüístic català, tant del territori municipal com dels Països Catalans, s'han de fer en llengua catalana, sense perjudici del dret dels ciutadans a rebre-les, si ho demanen, en italià.
- 5.5. Els expedients que hagin de tenir alguns o tots els efectes fora dels territoris en què el català és idioma oficial s'han de fer també en llengua catalana, i se n'han d'expedir, a més, còpies en la llengua pròpia del territori on van adreçats —o en italià—, tant si són resolutoris com informatius o estadístics.
- 5.6. Les comunicacions i notificacions dirigides a persones residents fora de l'àmbit lingüístic català també s'han de fer en català i se n'han d'expedir còpies en la llengua pròpia del territori on van adreçades —o en italià.

Article 6

El Municipi de l'Alguer ha d'admetre les comunicacions que se li adrecin en la llengua oficial de l'Estat, l'italià. Si qui emet el comunicat s'adreça en italià, ha d'acceptar, atès el marc legal d'aquest Reglament, la comunicació presentada en italià, com a llengua de l'Estat.

Article 7

Els impresos s'han d'oferir en la versió algueresa/catalana, sense perjudici del dret dels particulars a emplenar-los (omplir-los) en italià. El Municipi de l'Alguer ha de facilitar la traducció a l'italià dels impresos a qui ho demani.

Article 8

Normalment, el Municipi de l'Alguer edita impresos en alguerès formal. Només si un administrat o administrada ho sol·licita expressament, se li ha de facilitar la traducció italiana.

Article 9

L'expedició de documents s'ha de fer bilingüe, sigui quina sigui la llengua en què estigui redactat l'escrit o sol·licitud que doni lloc a l'expedient, excepte en el cas en què s'expressi clarament la sol·licitud de tramitació en alguerès/català.

Article 10

El personal de l'Ajuntament s'ha d'adreçar als ciutadans i ciutadanes en les comunicacions orals normalment en alguerès, independentment del fet que la persona a qui atenguin no els parli en aquesta llengua. D'altra banda, el personal del Municipi ha de respectar la tria que els ciutadans facin de la llengua en què volen ser atesos.

Article 11

Els documents públics atorgats pel Municipi de l'Alguer, qualsevol que sigui l'àmbit en què hagin de tenir efecte, s'han de redactar bilingües. En cas que el Municipi de l'Alguer concorri junt amb altres atorgants, el document s'ha de redactar en la llengua que mútuament s'acordi.

Capítol V: de les relacions institucionals.**Article 12**

- 12.1.** La documentació que el Municipi de l'Alguer adreça a les restants administracions públiques situades a l'Administració provincial, autonòmica, o be estatal— s'ha de redactar bilingüe.
- 12.2.** Les comunicacions del Municipi de l'Alguer adreçades a l'Administració perifèrica de l'Estat s'han de redactar bilingües.
- 12.3.** La llengua emprada en les relacions amb l'Administració militar per part del Municipi de l'Alguer ha de ser l'alguerès/català i l'italià.

Article 13

El Municipi de l'Alguer pot admetre els documents que li adrecin altres administracions públiques redactats en qualsevol llengua oficial en el respectiu territori.

Article 14

Els documents del Municipi de l'Alguer adreçats a les administracions públiques de fora de l'àmbit lingüístic alguerès també s'han de redactar bilingües.

Article 15

Els documents redactats en alguerès pel Municipi de l'Alguer que s'hagin d'enviar a administracions públiques de fora de l'àmbit lingüístic municipal s'han de trametre bilingües, alguerès-italià.

Capítol VI: dels avisos i publicacions**Article 16**

La retolació pública de tota mena s'ha de redactar en alguerès.

Article 17

Les disposicions del Municipi de l'Alguer s'han de publicar sempre bilingües.

Article 18

Els llibres, les revistes i, en general, tots els cartells i publicacions que editi el Municipi de l'Alguer, com també els missatges que s'emetin a través dels mitjans de comunicació, s'han de fer en llengua catalana llevat dels específicament destinats a la promoció exterior, que es poden fer en la llengua dels destinataris i destinatàries.

Article 19

19.1. Els avisos, anuncis públics i publicitat de tota mena adreçats a l'àmbit lingüístic català s'han de fer normalment en llengua catalana, alhora que en l'àmbit regional de forma bilingüe.

Capítol VII: de les activitats públiques.**Article 20**

Els càrrecs polítics i administratius del Municipi de l'Alguer s'han d'expressar normalment en alguerès durant els actes públics realitzats en l'àmbit lingüístic català, quan la intervenció sigui per raó del mateix càrrec.

Capítol VIII: de les institucions docents.**Article 21**

21.1. Les institucions docents del Municipi de l'Alguer, tant de gestió directa com mitjançant un altre sistema en què l'Ajuntament sigui membre únic o membre associat, han de tenir cura, especialment, de l'estricta aplicació de les normes i instruccions que resulten del desplegament del Pla de Normalització del Municipi de l'Alguer.

21.2. S'ha d'utilitzar sempre l'alguerès formal en totes les actuacions administratives d'acord amb el que s'indica als articles precedents, i el Síndic ha de vetllar perquè l'alguerès formal esdevingui el vehicle d'expressió normal en les activitats internes i de projecció externa.

Capítol IX: dels registres.**Article 22**

En els registres del Municipi de l'Alguer, els assentaments ('registracions') s'han de fer sempre en alguerès formal, sigui quin sigui l'idioma en què es presenta el document.

Capítol X: de la provisió i el reciclatge del personal.**Article 23**

- 23.1.** Atesos els principis establerts al *Pla de Normalització de l'Alguerès*, en les bases de provisió de places per al funcionariat o personal laboral lliures o restringides, interines o en propietat, ha de figurar com a condició obligatòria —i s'ha de fer constar així a la convocatòria pública— que totes les persones que hagin d'intervenir posteriorment en qualsevol tràmit administratiu entenguin i escriguin l'alguerès formal segons el nivell que correspongui en cada cas.
- 23.2.** En el procés de trasllat i selecció de personal, les persones candidates han d'estar capacitades i posseir un grau adequat de l'alguerès formal, tant en l'expressió oral com en l'escrita, que les faci aptes per desenvolupar les funcions del propi treball.
- 23.3.** De conformitat amb els principis del Pla de Normalització, cal incloure al catàleg de llocs de treball del Municipi de l'Alguer els perfils lingüístics de les places de treball, és a dir, els nivells de coneixements de llengua formal algueresa que corresponen objectivament a cada categoria tècnicoadministrativa per tal de desenvolupar plenament les tasques pròpies de cadascuna, que són els següents:

Categoria: nivell d'alguerès/català

Nivell A (bàsic de la Junta Permanent de Català)

Nivell B (elemental de la Junta Permanent de Català)

Nivell C (mitjà de la Junta Permanent de Català)

- 23.4.** El Servei Local d'alguerès/català també assessorarà el tribunal local que valori les persones candidates a ocupar llocs de treball pel que fa al coneixement de l'alguerès formal.

Article 24

Les persones responsables dels diferents òrgans del Municipi de l'Alguer, d'acord amb el Servei Local d'alguerès/català, han de prendre les mesures necessàries perquè, en els òrgans de la seva competència, el personal que hi treballa tingui els coneixements necessaris d'alguerès formal per tal de garantir el desenvolupament correcte, des del punt de vista lingüístic, de les tasques administratives internes o adreçades als administrats.

Article 25

El Municipi de l'Alguer, d'acord amb el Servei Local d'alguerès/català, organitzarà cursos de llengua catalana en la varietat formal algueresa per a tot el personal que no tingui els coneixements necessaris per exercir les seves funcions i per millorar el nivell qualitatiu de llenguatge administratiu d'alguerès/català oral i escrit.

Capítol XI: del compliment i seguiment del reglament.**Article 26**

- 26.1.** Per tal de garantir el compliment d'aquest Reglament, es crea una Comissió de seguiment integrada pel Síndic o Síndica, l'Assessor o Assessora responsable de normalització lingüística, la persona responsable de la Secretaria General, del Servei d'Informàtica, de Personal, de la Direcció del Servei Local d'alguerès/català i també un assessor o assessora de cada un dels grups polítics presents al Municipi de l'Alguer, una persona representant dels sindicats de categoria.
- 26.2.** Aquesta Comissió de seguiment es reunirà sempre que es plantegi algun problema sobre l'ús de la llengua algueresa/catalana al Municipi de l'Alguer, extraordinàriament, i per analitzar el compliment del Reglament, ordinàriament, almenys dues vegades l'any.
- 26.3.** L'actualització, ampliació o revisió del Reglament també depenen d'aquesta comissió, la qual farà l'estudi i la proposta corresponent a l'Assemblea Plenària del Municipi de l'Alguer perquè n'aprovi la modificació que calgui.

Capítol XII: de l'impuls institucional.**Article 27**

- 27.1.** El Municipi de l'Alguer fomentarà, mitjançant l'atorgament d'ajuts, la normalització de l'ús de l'alguerès/català en les activitats mercantils, publicitàries, culturals, associatives, esportives i de qualsevol altra mena d'àmbit local.
- 27.2.** El Municipi de l'Alguer encarregarà l'elaboració d'un mapa sociolingüístic de la ciutat i dels suburbis extraurbans per tal d'establir la planificació lingüística necessària, segons les diverses zones i situacions observades.
- 27.3.** El Municipi de l'Alguer pot atorgar reduccions o exempcions d'obligacions fiscals per a les actuacions relacionades amb la normalització lingüística a la ciutat i als suburbis extraurbans.
- 27.4.** De les tasques que es realitzin per impulsar institucionalment la normalització lingüística a la ciutat de l'Alguer, se n'ocupa el Servei Local d'alguerès/català de l'Alguer.

Article 28

- 28.1.** El Municipi de l'Alguer vetllarà per la normalització de tota la senyalització i retolació situada dintre del terme municipal.
- 28.2.** El Municipi de l'Alguer prendrà les mesures necessàries per garantir que s'usi la toponímia oficial algueresa.
- 28.3.** El Municipi de l'Alguer condicionarà la concessió de qualsevol permís a l'ús correcte dels noms de lloc.

Article 29

La retolació i la senyalització viària que depengui del Municipi de l'Alguer o que installin les seves empreses adjudicatàries o concessionàries o qualsevol altra entitat han de figurar en alguerès/català, sense perjudici del que disposen les normes que regulen el trànsit i la seguretat viària.

FONTS ARXIVÍSTIQUES

ACA, Arxiu Corona d'Aragó - Barcelona
 ACAPA, Archivio Capitolare di Alghero
 ASS, Archivio di Stato di Sassari
 ASC, Archivio di Stato di Cagliari
 ASCA, Archivio Storico del Comune di Alghero
 ASG, Arxiu-Biblioteca Simon Guillot - Alghero
 Biblioteca Ajuntament de Barcelona
 Biblioteca Nacional de Catalunya - Barcelona
 Biblioteca Comunale di Sassari
 Biblioteca Comunale «R. Sari» - Alghero

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. (1913): «Dietari de l'Eixida d'enguany a França i altres nacions per lo que's refereix a la filologia romanista», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. 7; 309-256., Palma de Mallorca.
- ALCOVER, A. M., Borja Moll, F. de, (1975-1977): *Diccionari Català, Valencià, Balear* (DCVB). Vol. I-X, 2a ed., Palma de Mallorca.
- ANGELERIO, Q. T. (1588): *Ectypa pestilentis status Algheriae Sardiniae*. Càller.
- ARACIL, L. V. (1968): «Introducció», a E. Escalante, *Les xiques de l'entre-suelo i tres forasters de Madrid*. Barcelona/València.
- ARDOINO, P. R. (1850): *Breve compendi de la doctrina christiana*, Càller.
- ARGENTER, J. A. (1998): «Comunitat perifèrica, llengua tradicional i invisibilitat del centre», *Revista de l'Alguer*, núm. 9; 127-136.
- ARMANGUÉ HERRERO, J. (1996): *Llengua i cultura a l'Alguer durant el segle XVIII: Bartomeu Simon*. Barcelona.
- ARMANGUÉ HERRERO, J. (2001): *Estudis sobre la cultura catalana a Sardenya*. Barcelona.
- BADIA I MARGARIT, A. M. (1984): *Gramàtica històrica catalana*. València.

- BADIA I MARGARIT, A. M. (1990): «Sobre el futur de la llengua catalana», *Diari de Barcelona*. 17-II, Barcelona.
- BADIA I MARGARIT, A. M., Pons, L., Veny, J. (1993): *Atles lingüístic del domini català, Qüestionari*, Barcelona: IEC.
- BALLERO, A. (1961): *Alghero, cara de roses*. Càller.
- BALLERO SALIS, G. (2002): *Lo sidadu*. L'Alguer.
- BASTARDAS, A. (1996): *Ecologia de les llengües. Medicontactes i dinàmica sociolingüística*. Barcelona.
- BATTISTI, C. Alessio, G. (1975): *Dizionario Etimologico Italiano (DEI)*, V, Florència.
- BORJA MOLL, F. de, (1982): *Gramàtica catalana*. Palma de Mallorca.
- BOSCH I RODOREDA, A. (1997): «El català de l'Alguer, el nou marc legal i l'escola». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 28; 231-253.
- BOSCH I RODOREDA, A. (2002): *El català de l'Alguer*. Barcelona.
- BOVER, A. (1987): «L'epistolari alguerès de Francesc Matheu», *Miscel·lània A.M. Badia i Margarit*. vol. XV Barcelona, ps. 153-166.
- BOVER, A. (1998): «Notícia de l'obra lingüística inèdita de Joan Palomba». *Actes del VI Congrés de l'Associazione Italiana di Studi Catalani*. Càller, núm. 1; 541-554.
- BROWN, C. H. (1977): *A theory of lexical universals: color categories and folk botanic taxa*, in *Twenty-Eighth Annual Round Table of Languages and Linguistics* (Gurt 1977). Washington.
- BUDRUNI, A. (1985-86): «Pestilenze e ripopolamento ad Alghero nell'età spagnola (1582-1652)», *Quaderni sardi di storia*, núm. 5; 111-113. Càller.
- BUDRUNI, A. (1989): *Breve storia di Alghero dal 1478 al 1720*. Alguer.
- BUDRUNI, A. (1994): «Aspetti di vita sociale durante l'età spagnola, *Alghero, la Catalogna, il Mediterraneo*». A cura di Antonello Mattone e Piero Sanna, Sassari; 335-346.
- CABRAS, R. (1897): *Dizionario zoológico sardo-italiano*. Càller.
- CARBONELL, J. (1979): «Elementi di storia sociale e política della lingua catalana», *La grotta della vipera*. Càller, núm. 15; 5-17.
- CARIA, R. (1987): «L'alguerès al carrer i a l'escola», *Com ensenyar català als adults*, núm. 15; 18-20.
- CARIA, R. (1988): *L'Alguer, llengua i societat*. Sàsser.
- CARIA, R. (1990): «L'alguerès des d'una perspectiva històrica». *Revista de l'Alguer*, núm. 1; 33-53.
- CARIA, R. (1991): *Il mondo del Càlic*, Sàsser.
- CARIA, R. (1992): «Documents d'història toponímica algueresa: el "Llibre de las lacanas"». *Revista de l'Alguer*, núm. 3; 175-230.

- CARIA, R. (1992a): «La política lingüística a l'Alguer». *La llengua als Països Catalans*. A cura d'Isidor Marí, Barcelona.
- CARIA, R. (1993): *Toponomastica algherese*, II, Sàsser.
- CARIA, R. (1994): «Ordinacions municipals de l'Alguer de 1526», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 22; 52-53.
- CARIA, R. (1995-1996): «El lèxic dels mariners algueresos entre catalanitat i mediterraneïtat». *Revista de l'Alguer*, núm. 6; 119-208; núm. 7; 155-204.
- CARIA, R. (1997): «L'alguerès al llindar del 2000, entre substitució i anticaltanisme», *Serrador*, núm. 451-452; 40-44.
- CARIA, R. (1998): «Liberia muratoria». *Alghero e dintorni*. Sàsser, núm. 3; 38-43.
- CARIA, R. (1999): «Corax, la primigenia "Algarium"». *Revista de l'Alguer*, núm. 10; 231-244.
- CARIA, R. (2001): *Le piante spontanee ad Alghero, nomi, proprietà, usi, etimologia*, Sàsser.
- CARIA, R. (2006): «L'Alguer al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana: Joan Palomba i Antoni Ciuffo». *Estudis Baleàrics* [en curs d'impressió].
- CARIA, R. (2006): *Il nome popolare degli uccelli ad Alghero*. (Pròleg de Joan Veny), Sàsser. (En curs d'impressió).
- CATALÀ I ROCA, P. (1957): *Invitació a l'Alguer actual*. Palma de Mallorca.
- CATALÀ I ROCA, P. (1998): *L'aventura catalanista de «La Palmavera»*. L'Alguer.
- CATARDI, R. (1971): *Rimas algaresas*. L'Alguer.
- CHESSA, E. (2003): *La llengua interrompuda: transmissió intergeneracional i futur del català a l'Alguer*. Càller.
- CIUFFO, A. (1985): «Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès». Edició facsímil 1908 de les *Actes del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona; 170-182.
- CIUFFO, A. (1924): «Folklore alguerès». *Botlletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, Palma de Mallorca, núm. 13; 257-272.
- CONDE Y DELGADO DE MOLINA, R. (1994): «Il ripopolamento catalano di Alghero», *Alghero, la Catalogna e il Mediterraneo*. A cura di A. Mattonne, P. Sanna, Sàsser.
- CONTINI, M. (1987): *Etude de Geographie phonetique et de phonetique instrumentale du sarde*. Torí.
- COROMINES, J. (1983-1991): *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* (DECLC), IX. Barcelona.
- COROMINES, J. (1989): *Onomasticon Cataloniae*, VIII. Barcelona.

- CORRIDORE, F. (1902): *Storia documentata della popolazione di Sardegna (1479-1901)*. Torí.
- D'ORIA, J. (1930): *Annali genovesi di Caffaro e dei suoi continuatori*. Traduzione di Giovanni Monleone, vol. 8, Gènova.
- DUARTE I MONTSERRAT, C. (1983): «Els universals en toponomàstica». *Butlletí de la Societat d'Onomàstica*, núm. 12; XII, 40-43.
- DUARTE I MONTSERRAT, C., ALSINA I KEITH, A. (1984): *Gramàtica històrica del Català*. Vol. 3, Barcelona.
- ERA, A. (1927): *La raccolta di carte specialment di re aragonesi*. Sàsser.
- FARA, G.F. (1885): *De corographia Sardiniae*. Auguste Taurinorum.
- FISHMAN, J. (1991): «Reversing Language Shift. Clevedon: Multilingual Matters». Capítol traduït al català: «Tres casos amb (més o menys) èxit: l'hebreu modern, el francès al Quebec i el català a Espanya», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 11, p. 19-48, 1993.
- GIMENO, F., (1995): *Sociolingüística històrica del segle X al XII*. Madrid.
- GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA (GEC), XII, Barcelona, 1969-78.
- GRIERA, A. (1928): «L'Alguer: records d'una missió lingüística». *Arxiu de Tradicions Populars*, núm. 1; 326-329.
- GROSSMAN, M. (1983): «Anàlisi sociolingüística de la població escolar de l'Alguer». *Actes del V Colloqui Internacional de llengua i literatura catalanes*; 511-533.
- GUARNERIO, P.E. (1885-86): «Il dialetto catalano di Alghero». *Archivio Glottologico Italiano*, núm. 9; 261-364.
- TAVERA, B.; PIRAS, G. F. (a cura de): *Llibre gran*. Càller, 1999.
- MANCONI, F. (1994): *Castigo de Dios*. Roma.
- MANUNTA, F. (1988): *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*. Vol. III, l'Alguer, I.
- MARÍ, I. (1998): «Interculturalitat i llengua en la societat catalana: Notes per al debat». *Revista de l'Alguer*, núm. 9; 211-221.
- MARÍ, I. (2003): «De la immigració i de la interculturalitat». *Butlletí Cercle 21*, núm. 1; 1-2.
- MARTÍ I CASTELL, J. (1986): *Llengua catalana*. Barcelona.
- MARTÍ I CASTELL, J. (1992): *L'ús social de la llengua catalana*. Barcelona.
- MILÀ I FONTANALS, M. (1890): «La llengua catalana a Sardenya», *Obras completas*. V. III, Barcelona; 547-555.
- MILÀ I FONTANALS, M. (1922): *Epistolari d'en M. Milà i Fontanals*. Barcelona.
- MOLL DE BORJA, F. (1982): *Gramàtica catalana*. Palma de Mallorca, 106-118.
- MONTI, V. (1967-68): *Aspetti della vita politica, sociale ed economica di Alghero nel secolo XVI*. Relat. Prof. G. Procacci, Università degli Studi di Sassari.

- NINYOLES, R. L. (1969): *Conflicte lingüístic valencià*. València.
- NUGHES, A. (1990): *Alghero, chiesa e società nel XVI secolo*. L'Alguer.
- NUGHES, A. (1996): *Tradizioni, usi e costumi di Joan Palomba*. L'Alguer.
- NUGHES, A. (1997): Joan Palomba i Joan Pais, «Identitat lingüística, Gramàtiques i polèmiques». *L'Alguer*, núm. 50; 9-15.
- PAGÈS I MERCADER, M. (1960): *Estampes de Sardenya*. Barcelona.
- PAIS, J. (1970): *Gramàtica alguerresa*. A cura de Pasqual Scanu, I, Barcelona.
- PALOMBA, G. (1911): «Tradizioni, usi e costumi di Alghero». *Archivio Storico Sardo*, Càller, núm. 7; 211-240.
- PALOMBA, G. (1985): «La gramàtica del dialecte modern alguerès». Edició facsímil 1908 dels *Actes del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona; 168-169.
- PEANA, J. (1983): «L'Alguer, la llengua i l'escola: un projecte per al futur». *Escola Catalana*, nnúm. 193-194; 13-16.
- PEREA, M. P. (1997): «El comportament de les vocals temàtiques en alguns verbs algueresos de la 2a conjugació». *Revista de l'Alguer*, núm. 8; 169-191.
- PEREA, M. P. (1998): «Antoni M. Alcover i el català de l'Alguer», *Revista de l'Alguer*, núm. 9; 223-247.
- PEREA, M. P. (1999): «Cartes de Ramon Clavellet, Joan Palomba i Joan Pais a Antoni M. Alcover». *Revista de l'Alguer*, núm. 10; 119-167.
- PIGA, G. (1993-94): *Il bilinguismo ad Alghero, una ricerca psicolinguistica*. (Tesi de laurea: relatore Gianfranco Nuvoli), Università degli studi di Sàsser, Facoltà di Magistero.
- PIRAS, P. (1982): *País de alegries*, L'Alguer.
- SARI BOZZOLO, R. (1996): *Teatro di Pino Piras*. L'Alguer.
- SARI, R. (1980): *Ombra i sol*. Càller.
- SARI, G. (2006): *Fem teatre fem llengua*. L'Alguer.
- SCALA, L. (2003): *El català de l'Alguer: un model d'àmbit restringit*. Barcelona.
- SCANU, P. (1934-35): *La poesia popolare di Alghero*, Università di Roma. [Tesi de laurea].
- SCANU, P. (1964): *Alghero e la Catalogna*. Càller.
- SCANU, P. (1979): *Vincles entre Tarragona i l'Alguer*. Barcelona.
- STRUBELL, M. (1991): «La supervivència de les comunitats lingüístiques petites». *Revista de l'Alguer*, núm. 2; 199-206.
- STRUBELL, M. (1999): «Polítiques lingüístiques i canvi sociolingüístic a Europa», a (diversos autors) *Polítiques lingüístiques a països plurilingües*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 9-26.

- STRUBELL, M. (2002): «Les llengües minoritzades: Condicions per a llur supervivència a Europa» (treball inèdit). *Congresso di Ricerca Educativa della Regione Autonoma della Sardegna*, l'Alguer, hotel Punta Negra, 26 i 27 d'abril.
- TASCA, C. (1990): «La comunitat ebraica di Alghero fra '300 e '400». *Revista de l'Alguer*, núm. 1; 141-166.
- TASCA, C. (1992): *Gli ebrei in Sardegna nel XIV secolo*. Càller.
- TILOCCA SEGRETI, A. (1990): «I contratti di "encartament" ad Alghero, tra Cinque e Seicento». *Revista de l'Alguer*, núm. 1; 167-181.
- TODA I GÜELL, E. (1981): *L'Alguer, un popolo catalano d'Italia*. Traduzione, introduzione e note a cura di Rafael Caria, Sàsser.
- TOLA, P. (1850): *Codice degli Statuti della Repubblica di Sàsser (1316)*. Càller.
- VALLVERDÚ, F., (1980): *Aproximació a la sociolingüística catalana*. Barcelona.
- VALLVERDÚ, F. (1990): *L'ús del català: un futur controvertit*. Barcelona.
- VENY, J. (1985): *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona.
- VENY, J. (1986): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca.
- VENY, J., PONS, L. (1998): *Atles lingüístic del domini català, Etnotextos del català oriental*, IEC. Barcelona.
- VICO, F. (1589): *Historia Heneral de la Isla, y Reyno de Sardeña*, Barcelona.
- VERNET I LLOBET, J. (1991): «L'especial protecció de la parla aranesa a Catalunya». *Revista de l'Alguer*, núm. 2; 19-29.
- WAGNER, M.L. (1978): *Dizionario Etimologico Sardo* (DES), Heidelberg, III, ed. Anast., Càller.
- WAGNER, M.L. (1984): *Fonetica storica del sardo*, Introduzione, traduzione e appendice di Giulio Paulis, Càller, ed. anast.
- WILLIAMS, G.; NELDE, P.; STRUBELL, M. (1997): «Del diagnòstic al remei: Euromosaic, llengua i desenvolupament econòmic». *Revista de llengua i dret*, núm. 28; 145-186.

—abstract / resumen—

CATALAN IN ALGHERO: SOME NOTES
FOR A WHITE PAPER

Rafael CARIA

After having carefully followed the development, or rather, the regression of Algherese/Catalan in the city and its surrounding back country to the present day, while at the same time considering other recent, much valued contributions in the social sphere of the language, the author attempts to highlight the results of a sociolinguistic study he patiently oversaw in recent years, which adds to, rectifies and updates some aspects of the issue. The work now being presented has, therefore, the appearance of some notes for a white paper, with sections touching principally upon eight aspects of the problem. The subjects are dealt with from the perspective of the sociolinguistic present. The study monitored the territorial distribution of Catalan-speaking society, the social use of the language both orally and in writing, in the most varied generational situations, situations having to do with class, environment, work and traditions. While reviewing the historical development of Catalan, Caria demonstrates the transition of Algherese from being a dialect of Catalan to its current situation as an Algherese idiolect.

Caria is aware that one must take a position in the real-life context of Alghero, without in any way dramatizing or singling out the problem. As a matter of fact, for some issues—for example, historical-linguistic questions—it is something unique, for other questions

EL CATALÁN EN L'ALGUER:
APUNTES PARA UN LIBRO BLANCO

Rafael CARIA

Después de haber seguido puntualmente la evolución o, mejor dicho, la involución del alguerés/catalán en la ciudad y en su entorno suburbano hasta el día de hoy, y considerando otras recientes y apreciadas aportaciones del ámbito social de la lengua, con este trabajo, el autor quiere evidenciar los resultados de una monitorización sociolingüística realizada pacientemente por él mismo a lo largo de estos últimos años, que se añade, rectifica y pone al día algunos aspectos de la cuestión. El trabajo que hoy se presenta tiene, pues, el cariz de unos apuntes para un libro blanco, con unos apartados que analizan básicamente ocho aspectos del problema. Éstos se mueven desde la actualidad sociolingüística, monitorizando la distribución territorial de la sociedad catalanoparlante, la vehiculación social de la lengua en la oralidad y en la escritura, en las más variadas situaciones generacionales, de clase, de ambiente, de trabajo y de tradiciones. Analizando la evolución histórica del catalán, Caria demuestra el paso que éste hizo, como dialecto del catalán, a la situación actual de idiolecto alguerés.

Caria es consciente de que es necesario situarse dentro de una dimensión humana, la algueresa, sin ninguna dramatización o singularización del problema. De hecho, para algunas cuestiones—como por ejemplo las histórico-lingüísticas—, es algo singular; para otras es sencillamente un tópico, con más o

it is simply a cliché, give or take a few contradictions and pathologies. In peripheral areas such as Alghero (when compared with the large urban and cultural dimensions of Europe), these contradictions and pathologies are heightened and are almost always self-destructive. When dealing with the situations of areas outside of Catalonia, in essence, what moves men (more so than women) to engage in fratricidal struggles is almost always a matter of cultural provincialism. In the process, the final objective—the preservation of the autochthonous language and culture in order to develop them into a modern projection of society and life—is lost.

The itinerary traced by the author highlights the role played by foreign substrata, adstrata and superstrata, all of which contribute to a denaturing of the original structure. In the 19th century, Catalan began its inevitable decline, going from the unidirectional phase of diglossia to a substitutional phase of *noucentisme*. Lastly, Caria addresses possible solutions to invert this regressive phase, from which there is practically no return, by proposing a draft plan to all bodies with jurisdiction on language issues, in order to reform Article 9 of the municipal by-laws and be the driving force behind a single, radical change in strategy.

As a matter of fact, according to Caria, the City Council of Alghero itself should assume direct oversight over «language policy» without delegating its own responsibility to any other public or private entity.

The entire series of initiatives presupposes the prior convergence and unity of all Algherese bodies and organizations in order to reap the benefits

menos contradicciones y patologías. Éstas, en lugares periféricos como L'Alguer (con respecto a las grandes dimensiones urbanas y culturales europeas), se revelan agudizadas y, casi siempre, autolesionantes. En el fondo, para las realidades externas al Principado, es casi siempre una cuestión de provincianismo cultural la que mueve a los hombres (más que a las mujeres) a cometer luchas fratricidas, perdiendo el objetivo final: la salvación de la propia lengua y de la propia cultura para desarrollarlas hacia una proyección moderna de la sociedad y de la vida.

El itinerario delineado por el autor nos indica el papel de los sustratos, los adstratos y los superestratos forasteros, que han desnaturalizado la estructura original. En el siglo XIX el catalán empieza su forzado declive pasando de la fase diglósica unidireccional a la sustitutiva novecentista. Finalmente, Caria enfrenta las posibles soluciones para invertir esta fase involutiva, casi de no retorno, proponiendo una idea proyecto a todas las entidades vinculadas con la cuestión de la lengua con el fin de reformar el artículo 9 del Estatuto municipal e impulsar un cambio radical y unitario de estrategia.

De hecho, según Caria, es el Ayuntamiento de L'Alguer el que debería hacerse cargo, en primera persona, de la «política lingüística» sin delegar sus propias responsabilidades a ningún otro ente público o privado.

El conjunto de iniciativas presupone una previa convergencia y unidad de todas las entidades algueresas con el fin de recoger la experiencia madurada en estos últimos veinticinco años y reunir los esfuerzos para llevar a síntesis compartida los conocimientos de todos los

of the experience of these last 25 years and join forces to come up with a synthesis of the aggregate knowledge of all the Algherese operators working in the area of Catalan language and culture. Sharing tools, struggles and hopes is, therefore, the greatest challenge, so that all, together, can become the architects of change in the language policy of the municipality of Alghero and the guarantors of its continuity.

The future of the language, according to Caria, starts here. Rather than an issue to be talked about, the future of the language needs to be built — and the language needs to be used.

operadores algherenses de la lengua y de la cultura catalanas de L'Alguer. Compartir, pues, las herramientas, las luchas y las ilusiones, es el mayor reto, con el fin de ser todos juntos los árbitros del cambio en la política lingüística del municipio algherés y los garantes de su continuidad.

El futuro de la lengua, según Caria, empieza desde aquí, haciéndolo y utilizándolo, más que hablando de ello.

<http://download.alguer.it/20070227.pdf>